

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultāte
Sākumizglītības skolotājs

INETA LEKSE

**Saskarsmes prasmju pilnveides iespējas brīvdabas pedagoģijā
pirmsskolas izglītības 3. posmā**

Bakalaura darbs

Darba vadītājs

Profesore	Dr. psych.	Tija Zīriņa	
_____	_____	_____	_____
Akadēmiskais amats	Zinātniskais /akadēmiskais grāds	Vārds, Uzvārds	Paraksts

BAUSKA 2023

Anotācija

Bakalaura darba temats ir “Saskarsmes prasmju pilnveides iespējas brīvdabas pedagoģijā pirmsskolas izglītības 3. posmā”.

Šis temats ir aktuāls, jo viena no problēmām pedagoģiskajā procesā ir vāji attīstītas bērnu saskarsmes prasmes. Turklāt āra nodarbības atbilst pirmsskolas vecuma bērnu vajadzībām un interesēm, veicinot sadarbšanos savā starpā.

Mērķis ir pētīt bērnu saskarsmes prasmju pilnveides iespējas brīvdabas pedagoģijā pirmsskolas 3. posmā.

Teorētiskajā daļā analizēts brīvdabas pedagoģijas jēdziens un dots saskarsmes prasmju raksturojums.

Empīriskajā daļā izstrādāti kritēriji, pēc kuriem tika novērtētas bērnu saskarsmes prasmes pētījuma sākumā un beigās, pēc saskarsmes prasmju veicināšanas programmas īstenošanas.

Tika secināts, ka saskarsmes prasmju veicināšanas programma, kurā apkopotas aktivitātes un uzdevumi brīvā dabā, ir uzlabojusi visu pētījumā iesaistīto bērnu saskarsmes prasmes.

Atslēgas vārdi: brīvdabas pedagoģija, saskarsmes prasmes, vecākā pirmsskolas vecuma bērni, aktivitātes brīvā dabā.

Bakalaura darbā ietvertā informācija apkopota 53 lapaspusēs, t.sk. – 5 tabulas, 2 attēli, darbā izmantoti 59 informācijas avoti.

Anotation

The topic of the bachelor's thesis is "Possibility of improving communication skills in outdoor pedagogy in the 3rd stage of preschool education".

This topic is relevant because one of the problems in the pedagogical process is poorly developed children's communication skills. In addition, outdoor activities meet the needs and interests of preschool children, encouraging cooperation with each other.

The aim is to study the possibilities of improving children's communication skills in outdoor pedagogy in the 3rd stage of preschool.

In the theoretical part, the concept of outdoor pedagogy is analyzed and the characteristics of communication skills are given.

The empirical part developed the criteria by which children's communication skills were evaluated at the beginning and at the end of the study, after the implementation of the communication skills promotion program.

It was concluded that the communication skills promotion program, which includes outdoor activities and tasks, has improved the communication skills of all the children involved in the study.

Keywords: outdoor pedagogy, communication skills, older preschool children, outdoor activities.

The included information in the bachelor theses is compiled in 53 pages, incl. – 5 tables, 2 images, 59 sources of information used in the work.

Saturs

Ievads.....	5
1. Brīvdabas pedagoģijas jēdziens.....	7
1.1. Brīvdabas pedagoģijas mācību vide.....	7
1.2. Brīvdabas pedagoģiskās pieejas nozīme bērna attīstībā.....	12
2. Saskarsmes prasmju raksturojums.....	17
2.1. Vecākā pirmsskolas vecuma bērnu saskarsmes prasmju raksturojums....	17
2.2. Saskarsmes prasmju pilnveide pirmsskolā.....	22
3. Pētījums par 5 – 6 gadus vecu bērnu saskarsmes prasmju pilnveides iespējām brīvā dabā.....	28
3.1. Izvēlēto pētījuma metožu pamatojums.....	28
3.2. Bērnu saskarsmes prasmju raksturojums pētījuma sākumā.....	29
3.3. Programmas īstenošana saskarsmes prasmju veicināšanai brīvdabas pedagoģijā.....	35
3.4. Pētījuma rezultātu analīze.....	41
Secinājumi.....	46
Ieteikumi.....	47
Literatūras un citu avotu saraksts.....	48
Pielikums.....	54

IEVADS

Mūsdienu informācijas un tehnoloģiju laikmetā cilvēki tiecas daudz laika pavadīt telpās, izvēloties lietot viedierīces un arvien mazāk laika atvēlot savstarpējai saskarsmei. Bērni, kurus jau no dzimšanas ieskauj tehnoloģiju pasaule, aug ar pārliecību, ka tāda ir normāla dzīves kārtība.

Atsvešinoties no dabiskās vides, pieaug bērnu uzvedības problēmas, kas cieši saistītas ar atkarību no viedierīcēm, ko mūsdienu vides speciālisti definē kā dabas deficīta sindromu. Bērniem, sevišķi pirmsskolā, ir ļoti būtiski būt dabā, jo tā ir iespēja uzturēties svaigā gaisā un nostiprināt imunitāti, kas savukārt uzlabo koncentrēšanās spējas un kopumā padara bērnus mierīgākus un laimīgākus (Miesniece, 2021).

Tas norāda uz temata “Saskarsmes prasmju pilnveides iespējas brīvdabas pedagoģijā pirmsskolas izglītības 3. posmā” **aktualitāti**, jo āra nodarbības atbilst pirmsskolas vecuma bērnu vajadzībām un interesēm.

Āra nodarbību laikā bērni mācās vērot, pamanīt un nosaukt, kā arī sadarboties, kas veicina citu svarīgu prasmju apguvi, kā vārdu krājuma pilnveidi, iemācoties jaunus vārdus, prasmi skaitīt, mērīt u.c. Brīvdabas pedagoģiskā pieeja ir ļoti labs veids, kā īstenot kompetenču pieeju mācību procesā (Šauere, 2019).

Izmantojot brīvdabas pedagoģisko pieeju, bērni pilnveido spēju izprast un analizēt dabā notiekošos procesus. Tā ir iespēja izmantot daudzveidīgas mācību metodes, kas ietver praktisku darbošanos un aktīvu izzīni, tā vide, kurā bērni gūst pieredzē balstītas zināšanas (Dālgrēns, Ščepanskis, 2007).

Darba autorei šis temats ir personiski aktuāls, jo ikdienas pedagoģiskajā darbā pirmsskolas izglītības iestādē viena no novērotajām problēmām ir vāji attīstītas bērnu saskarsmes prasmes. Bērniem ir grūtības noturēt uzmanību, sadarboties, ievērojot citu grupas biedru vēlmes un vajadzības, ir bērni, kas izteikti dominē, kā arī tādi, kas baidās parādīt savu nostāju. Nereti bērni izrāda nevēlēšanos sadarboties vai neprasmī to darīt. Tika izvēlēts pētīt pirmsskolas 3. vecumposma bērnus, jo zināms, ka daudzi no viņiem mājās ikdienā daudz laika pavada pie viedierīcēm, kas vēl pastiprina problēmu veidot savstarpēju sadarbību citam ar citu, kā arī ar pedagogiem.

Pētījuma objekts:

Pedagoģiskais process brīvdabas pedagoģijā pirmsskolā.

Pētījuma priekšmets:

Bērnu saskarsmes prasmes.

Pētījuma mērķis:

Pētīt bērnu saskarsmes prasmju pilnveides iespējas brīvdabas pedagoģijā pirmsskolas 3. posmā.

Pētījuma jautājums:

Kā tiks pilnveidotas bērnu saskarsmes prasmes, ja nodarbības tiks organizētas dabas vidē?

Pētījuma uzdevumi:

1. Teorētiski analizēt literatūru par brīvdabas pedagoģiju un saskarsmes prasmju veidošanu pirmsskolā.
2. Apkopot teorētiskās atziņas par 5 – 6 gadus vecu bērnu vecumposma likumsakarībām.
3. Veikt pētījumu par 5 – 6 gadus vecu bērnu saskarsmes prasmju pilnveides iespējām brīvā dabā.
4. Apkopot un analizēt iegūtos rezultātus.
5. Izstrādāt ieteikumus bērnu saskarsmes prasmju pilnveidei brīvā dabā pirmsskolas izglītības 3. posmā.

Pētījuma metodes:

Teorētiskās: literatūras analīze.

Praktiskās: pedagoģiskā novērošana; pedagoģiskā izmēģinājumdarbība.

Pētījuma bāze:

X pirmsskolas izglītības iestādes 15 bērni, 9 meitenes un 6 zēni, vecumā no 5 gadiem līdz 6 gadiem.

1. BRĪVDABAS PEDAGOĢIJAS JĒDZIENS

1.1. Brīvdabas pedagoģijas mācību vide

Analizējot “brīvdabas pedagoģijas” jēdzienu, būtiski saprast, ko nozīmē šo jēdzienu veidojošie vārdi: “brīvs”, “daba”, “brīvdaba” un “pedagoģija”.

Oksfordas universitātes veidotajā vārdnīcā “Oxford Learner’s Dictionaries” (2023) doti šādi skaidrojumi:

- **Brīvs** – tāds, kas nav kāda cita kontrolē vai varā, var darīt vai pateikt, ko vēlas, neviens cits viņu neierobežo vai nekontrolē.
- **Daba** – augi, dzīvnieki un viss, kas pastāv Visumā, bet ko nav radījis cilvēks, arī veids, kā procesi notiek pasaulē, kad tos nekontrolē cilvēki, parasts cilvēka vai dzīvnieka uzvedības veids, kas ir daļa no viņa rakstura.
- **Brīvdaba** – notiek vai atrodas ārpusē, nevis ēkā, brīvā dabā.
- **Pedagoģija** – zinātnes nozare, kas pētī mācību un audzināšanas teoriju un praksi, arī mācīšana, audzināšana.

Andress Ščepanskis un Robijs Nikolss (Anders Szczepanski, Robbie Nicol) jēdzienu “brīvdabas pedagoģija” skaidro kā kultūras jēdzienu, kurā vienojas:

1. Izziņas rezultātā gūta informācija par dabu;
2. Mācību aktivitātes dabā, kas pilnveido fiziskās īpašības, jo atrašanās dabā rosina fizisko aktivitāti, kam ir lieliski priekšnoteikumi, lai bērni gūtu zināšanas par veselīgu dzīvesveidu;
3. Individīda personības, kā arī sociālo prasmju pilnveide, jo brīvdabas pedagoģija rada iespēju iepazīt pašam sevi un apzināties savas spējas, sevišķi, ja sanāk iemācīties, izdarīt ko jaunu vai pārvarēt savas fiziskās vai psiholoģiskās robežas. Bērni gūst ne tikai akadēmiskās zināšanas, bet arī uzlabo savstarpējo komunikāciju un gūst iespēju dalīties kopīgi piedzīvotajā.
4. Veselība, jo aktivitātes āra vidē labvēlīgi ietekmē garastāvokli.
5. Līdzsvarots attīstības process, jo nepastarpinātā pieredze sniedz iespēju pilnīgāk saskatīt dabas un sabiedrības vienību, izvērtēt savas darbības rezultātu, analizēt aktuālās vides problēmas – klimata izmaiņas, bioloģiskās daudzveidības samazināšanos, kā arī sociālās problēmas pasaulē (Mangule, 2019).

Brīvdabas pedagoģija ir aktīva darbošanās dabā, kad tiek gūta pieredze, veidotas zināšanas, cieša saikne ar dabu, ar kultūru un ar sabiedrību (Maadad, Rodwell, 2017).

Brīvdabas pedagoģijas devīze ir būt dabas vidē biežāk un dažādos laikapstākļos. Brīvdabas pedagoģijas filozofija skaidro, ka katram cilvēkam ir nepieciešams kontakts ar sākumu / izcelsmi, kas ir daba. Tas veido izpratni par to, kā aprūpēt, nepazaudēt dabas vērtības, jo cilvēkam nepieciešama nepiesārņota zeme, ūdens un gaiss (Brīvdabas pedagoģijas pamatprincipu..., 2016).

Jēdziens “brīvdabas pedagoģija” neietver tikai vides izglītību, atrašanos dabā, atpūtu, ceļojumus vai pārgājienus dabā, tā ir mācību darbība, izglītības veids, un tās pamatmērķis ir mācīties. Īpašās iespējas, ko sniedz brīvdabas mācības, ir fiziskās aktivitātes, novērojumi, daudzveidīgs mācību process, sociālo prasmju attīstīšana, pieredzes gūšana, visu sajūtu iesaistīšana (Torkos, 2016).

Atrašanās dabas vidē nenozīmē tikai būšanu ārā. Tas nozīmē, ka daba kļūst par alternatīvu mācību telpām. Brīvdabas pedagoģiskais process tiek organizēts tā, lai notiktu jēgpilna darbošanās, kur zināšanas tiek gūtas, balstoties uz maņām un sajūtām tiešās pieredzes veidā. Šajā procesā noteicošā loma ir pedagogam, kurš izvēlas mācību metodes un paņēmienus, kas atbilst bērnu vecumposmam (Severson, 2015).

Brīvdabas pedagoģija dod iespēju mācīties darot. Dabas vidē iespējams apgūt ne tikai zināšanas, bet arī pilnveidot sociālās un komunikācijas prasmes, gūt personīgo pieredzi, ļauties spontanitātei, rotaļām, zinātkārei un attīstīt iztēli. Brīvdabas pedagoģijas princips paredz, ka mācību process tiek organizēts, izmantojot integrēto pieeju, kas nozīmē, ka mācoties par dabu, bērni iet ārā, savukārt mācības par sabiedrību notiek, līdzdarbojoties sabiedrībā, un par vidi, iesaistoties šajā vidē (Sondore, 2014).

Apkopojot jomas, ko sevī ietver “brīvdabas pedagoģijas” jēdziens, to var definēt šādi:

- Mācīšanās veids, jo sniedz pretēju iespēju nodarbībām telpās;
- Mācību līdzeklis, jo par mācību saturu pārtop pati vide un cilvēki, kas tajā līdzdarbojas;
- Mācību vieta, kas sniedz neatkārtojamas iespējas būt atšķirīgās vietās, pieredzot dažādību;
- Mācīšanās process, kura centrā ir katra unikālā pieredze (Mangule, 2019).

Par brīvdabas pedagoģijas pamatlicēju Eiropā tiek uzskatīts vācietis Kurts Hāns (Kurt Hahn). Viņš 1941. gadā dibināja kustību “Outward Bound”, kas sākumā kļuva populāra Lielbritānijā (uz kuriem viņš tika izsūtīts par izteikumiem pret nacismu), bet vēlāk – Vācijā. Šobrīd šī kustība ir zināma visā pasaulē. Savukārt brīvdabas pedagoģijas principu aizsācējs pirmsskolas vecuma posmā ir Gēsts Froms (Gösta Frohm). 1957. gadā viņš izveidoja zviedru

brīvdabas sabiedrisko kustību “Friluftsfrämjandet”, radot Mežamulles (Skogsmulle) tēlu (Sondore, 2014).

Mežamulle ir tēls, kas simbolizē rūpes par mežu un dabu. Viņa ir dzimusi mežā, nēsā sūnu zaļu kostīmu, viņas mati ir pelēkbrūni kā ķērpji, galvā – tāss cepure ar sarkanu spalvu. Mežamullei ir arī aste, kas veidota no egļu saknēm, ar ko var slaucīt zemē nomestus, dabai nederīgus priekšmetus. Viņai ir kurpes ar purngalu uz augšu, kuras saņēmis dāvanā no bērniem. Mežamullei ir mugursoma, kas gatavota no tāss un ādas, bet reizēm viņš paņem kādu pītu grozu, kur var ielikt veselīgus kārumus. Caur šo tēlu 5 – 6 gadus veci bērni iepazīst dabu un mācās rūpēties par to (Salstroma, Johansone, 2015).

Zviedrijas mācību metode “Vienmēr dabā” iedvesmojusi cilvēkus visā pasaulē. “Friluftsfrämjandet” ir brīvdabas pedagoģijas veicināšanas organizācija, kura īsteno grupu nodarbības bērniem brīvā dabā. Viņu metodoloģiju pārņēma daudzas pirmsskolas izglītības iestādes Zviedrijā, bet drīz arī citur pasaulē, tostarp Latvijā (Salstroma, Johansone, 2015).

Brīvdabas pedagoģijas principu ieviesējs pirmsskolā Skotijā Klāra Vardena (Claire Warden) šo pieeju skaidro kā iespēju mācīties par dabu ārpus telpām un savvaļā. Vienkāršākā variantā tā varētu būt bērnu darba galdu pārvietošana ārā rotaļu laukumā, bet var arī tikt īstenota kā roatļnodarbība, ekskursija vai nometne dabas vidē (Warden, 2015).

Mūsdienās arvien pieaug nepieciešamība aktualizēt brīvdabas pedagoģisko pieeju, jo informācijas laikmeta blakusefekti, kā viedierīces un internets, sniedz ne vien atbalstu ikdienā, bet rada arī problēmas. Galvenokārt var novērot cilvēku atkarību, piemēram, no sociālo tīklu lietošanas vai videospēlēm, kas citreiz nozīmē visas dienas pavadīšanu telpās. Mūsdienu bērnus jau no dzimšanas apņem informācijas laikmeta radītās sekas – viņi redz pieaugušos, kuri daudz laika pavada pie datora, mobilā telefona vai televizora. Pirmsskolas izglītības iestāde ir tā vieta, kas var palīdzēt kompensēt telpās pavadīto laiku ar brīvdabas mācību vidi.

Atrodoties ārā vidē, bērns ir aktīvs. Kustoties un darbojoties, viņa pieredzes apvārsnis paplašinās. Bērns aktīvā izziņas procesā iepazīst apkārtējo pasauli. Dabā bērnam ir daudz iespēju redzēt, dzirdēt, aptaustīt, saost reālas lietas. Daba ir ļoti labs skolotājs, jo rosina bērna dabisko vēlmi izziņāt un pētīt nezināmo brīvā un draudzīgā vidē. Ļoti svarīgi, ka brīvdabā bērns izbauda prieku par jaunatklājumiem.

Konkrētas dabas reālijas izpēte paplašina pieredzi par to, kā arī papildina zināšanas par tās izmaiņām un saistību ar citiem dabas objektiem. Turklāt dabā bērnam ir iespēja gūt vispusīgu priekšstatu par visu mācību jomu saturu (Miesniece, 2021).

Brīvdabas pedagoģiskā pieeja ietver ne tikai mācību vietu, kas ir dabas vide, bet arī bērna individualitāti attīstošu izglītības saturu un mācību. Pastaigas un rotaļāšanās brīvā dabā

ir būtiska sastāvdaļa bērna attīstības veicināšanā, tāpēc daudzās pirmsskolas iestādēs gan Latvijā, gan citur pasaulē tiek organizētas tiek organizētas nodarbības brīvā dabā. Dānija, kas ir viena no brīvdabas pedagoģijas kustības aizsācējām, aktualizēja nodarbību organizēšanu brīvā dabā. Jaunā pedagoģiskā pieeja – mācīties dabā – sāka attīstīties un tika nosaukta par “Forest school” pieeju. Skandināvijas valstīs šī pieeja tiek īstenota dažādās izglītības pakāpēs un organizācijas formās kopš 20. gadsimta piecdesmitajiem gadiem. Brīvdabas pedagoģisko pieeju iespējams praktizēt izglītības iestādes pagalmā, var doties uz parku vai dārzu, atrasties pilsētvidē vai laukos, un vienlaicīgi šīs vietas var būt mācību līdzekļi. Tāpat brīvdabas pedagoģisko pieeju var izmantot ekskursijās, dodoties izzināt pilsētu, parku, dabas rezervātu. Tā ir iespēja gūt tiešu pieredzi autentiskā vidē, gūstot tiešu kontaktu ar dabas vides reālijām (Cree, McCree, 2012).

Dabas vide pozitīvi ietekmē cilvēka vispārējo veselību, kas ir apstiprinājies pētījumos. Regulāra pasīva atrašanās dabā, kā arī kustību aktivitātes dabā ir būtiski faktori fiziskās un emocionālās veselības veicināšanā. Dabas skati un skaņas uz cilvēku iedarbojas nomierinoši, attīstot psiholoģisko stabilitāti. Elpojot tīru, nepiesārņotu gaisu, uzlabojas smadzeņu darbība, savukārt saules gaisma nodrošina D vitamīna dabisku sintēzi ādā. Aktivitātes brīvā dabā sniedz kustību prieku, kas stiprina imunitāti, veicina vielmaiņas procesus organismā, kā arī mazina aptaukošanās iespējamību. Dabas vide veicina bērnu rotaļu darbību. Bērni spēj novērtēt un uztvert vides sniegtās rotaļu iespējas, piemēram, ja akmeni, ko var pacelt, var arī izmantot celtniecības rotaļās, ja kokā iespējams uzrāpties, to var izmantot kāpelēšanai. Lai bērnu rotaļu darbība brīvdabas pedagoģijas laukumā varētu realizēties, jāpiedāvā izvēles iespējas, nodrošinot:

- iespējas funkcionālajām rotaļām, kā skriešana, lēkšana, kāpšana kokos, dabiskas vides šķēršļu pārvarēšana u.c.;
- dabas vides materiālus konstruēšanai, kā koku zarus, saknes, dēļus, čiekurus, lapas u.c.
- aktivitātes simboliskajai rotaļai, kā lomu spēles (Kuo, 2015).

Ļoti populārs dabas materiāls, ar ko bērniem patīk spēlēties, ir smiltis. Iespēja darboties ar smiltīm attīsta bērnu sensorā spējas un kopumā pozitīvi iedarbojas uz cilvēku, jo sniedz stabilitātes un pamatīguma sajūtu. Smiltis nodrošina mierīgu, relaksējošu atmosfēru, jo bērns labi atpazīst šo dabas materiālu, jūt, kā ar to darboties bez speciālām zināšanām un iemaņām. Impulsu plūsma, ko cilvēks saņem, darbojoties ar smiltīm, dabiski un vienkārši rada priekšnoteikumus organismā mītošo resursu atmodināšanai un atjaunošanai. Smilšu graudiņi

veic ādas un sīkās muskulatūras stimulāciju, arī plaukstu, roku, pēdu, citu ķermeņa daļu masāžu, kas pozitīvi ietekmē balsta un kustību aparātu, imūnsistēmu un pārējos organisma pašregulācijas procesus (Timofejeva, 2015).

Atrodies abas vidē, bērni mācās izvērtēt riskus, jo brīvdabas pedagoģijas principi nozīmē rotaļu laikā vai lietojot darba rīkus, var piedzīvot apdraudošu situāciju. Caur to bērns pilnveido spēju izvērtēt riskantas situācijas, apzinoties savas rīcības sekas un kā labāk pasargāt sevi. Pirmsskolas vecuma bērnam ir dabiska tieksme pārbaudīt savas spējas un izaicināt sevi, tā gūstot psiholoģisku labsajūtu un gandarījumu. Risku izvērtēšanas prasme ir būtisks faktors, lai tiktu veicināta bērna patstāvība, kas cieši saistīta ar pašapziņas veidošanos (Christensen, 2014).

Svarīgi apzināties, ka tikai tādā gadījumā, ja bērnam tiks dota iespēja pašam izzināt un darboties, viņš mācīsies. Tas nozīmē, ka pedagogs, kurš kopā ar bērniem dodas atklājumos brīvā dabā, zina, ka tur pastāv riski, piemēram, zem lapām var būt paslēpies kāds ass zars. Tomēr tas nenozīmē, ka pedagogs ar bērniem dosies prom, viņš brīdinās bērnus un kopā aizvāks traucēkli. Bērniem jāļauj kāpt kokos, pārbaudīt savu spēju robežas, jo tā ir nozīmīga daļa no mācīšanās procesa (Cooke, Wong, Press, 2020).

Ir skaidrs, kas zināšanas vieglāk un pamatīgāk var apgūt, darbojoties praktiski. Esot dabā, šo pieeju var ļoti veiksmīgi īstenot, jo pati daba ir līdzeklis, kas nodrošina tādu sajūtu un iemaņu apgūšanu kā neatkarība, sava iekšējā patiesuma un dabiskuma apzināšanās, estētiskums, atklājumu prieks, piemērošanās, būšana aktīvā kustībā, darbošanās, pārmaiņas, empātija, pieredzes izbaudīšana, piederības sajūtas gūšana, izpratnes veidošanās par dažādiem procesiem, kas risinās pasaulē. Iespēja izzināt un pētīt dabu ir bez maksas, kas neierobežo vietas izvēli un nenosaka konkrētu laiku, kā arī šajā procesā nav nepieciešams liels cilvēkresursu vai tehnoloģiju atbalsts. Ilgākā laika posmā, plānojot un organizējot aktivitātes āra vidē, tiek vairota bērnu zināšanas un pastiprināta interese par dabaszinātnēm (Krūmiņa, 2015).

Pirmsskolas vecuma bērniem ir dabiska interese par visu, kas ir apkārt, tāpēc brīvdabas pedagoģiskajā procesā ir iespēja šo interesei lietderīgi izmantot, lai mācītu bērniem jaunas prasmes veidā, kas viņiem pašiem ir pieņemams un interesants. Turklāt bērniem šajā vecumposmā raksturīga liela kustību aktivitāte, un, atrodies brīvā dabā, viņi nav ierobežoti kustībās (Bjorge, Hannah, Rekstad, Pauly, 2017).

Mācības brīvā dabā koncentrējas uz attiecībām starp cilvēkiem, izpratni par ekoloģiju un fizisko iemaņu pilnveidošanu. Brīvdabas pedagoģijas mācību vide ietver tādus elementus kā

- vietu, kas atbalsta mācīšanos,
- mācīšanos caur dažādām sajūtām;
- tieša līdzdalība procesā, reflektējot par jau zināmo un saistot ar jaunapgūto (Tuuling, Ugaste, Ōun, 2015).

1.2. Brīvdabas pedagoģiskās pieejas nozīme bērna attīstībā

Bieži var novērot bērnu dabisko interesi un sajūsmu par dabas materiāliem, vēlmi spēlēties ar zemi, koku, akmeņiem, smiltīm u.c. dabas materiāliem. Bērni tiecas tos izzināt, skrāpējot, pagāršojot, kraujot kaudzē, mērot u.tml. (Woods, 2017).

Pēc Džona Džūija (Dewey) pedagoģiskajam procesam ir jābūt bērncentrētam, un viņa atziņas cieši savijas ar brīvdabas pedagoģijas atziņām. Viņaprāt, bērni vislabāk mācās darot un esot saskarsmē ar apkārtējo vidi, esot aktīvā izzināšanas procesā. Mācību vide ļoti būtiski ietekmē mācību pieredzi, kas virzās uz izaugsmi. Pedagoģa uzdevums ir pēc iespējas labāk izmantot apkārtējo vidi, lai profesionāli un veiksmīgi to izmantotu kā izglītības resursu (Wheeler, 2014).

Pirmie soļi, iepazīstot dabu un apkārti, ir svarīgākie, lai attīstītu bērna spēju:

- mācīties būt ārā;
- mācīties uztvert dabu, izmantojot visas maņas;
- mācīties izprast dabas procesus;
- mācīties izpratni par cilvēka ietekmi uz dabu;
- mācīties atbildēt uz jautājumu, kā pašam sargāt dabu tagad;
- mācīties atbildēt uz jautājumiem, kā viņš lems, ietekmēs, veidos likumus par dabas aizsardzību, kad būs pieaudzis;
- mācīties mīlēt dabu;
- mācīties veidot ieradumu pavadīt laiku dabā, kas būs veselīga dzīvesveida pamats (Brīvdabas pedagoģijas pamatprincipu..., 2016).

Pedagoģam ir jāņem vērā dabas vides būtiskā loma bērna attīstības procesā un jāspēj pārskatīt esošie principi un ieradumi, izkāpjot no komforta zonas, lai sāktu izmantot dabas sniegtās iespējas, organizējot mācību procesu pirmsskolā. Svarīgākais ir pielāgoties bērna vecumam, zināšanām un attīstības līmenim. Pieaugušais nedrīkst steidzināt bērnu, bet gluži otrādi, jāļauj viņam pēctecīgi un pilnvērtīgi izdzīvot visas trīs fāzes, kas ir atklājuma, pētniecības un pārdomu fāze. Tāpat pieaugušajam nevajadzētu pieļaut kļūdu, iejaucoties ar

informāciju vai iestarpinājumiem brīdī, kad bērns gūst jaunatklājēja prieku, kas nozīmē, ka bērns vēl nav nonācis pārdomu fāzē (Salstroma, Johansone, 2015).

Aktīva darbošanās āra vidē, svaigā gaisā, sniedz dzīvesprieku un pastiprina vēlmi izzināt pasauli. Pedagogi, kuri mācību procesu īsteno dabas vidē, ar laiku saprot, ka tā ir vieglāk, jo bērni ir tik izņemti ar rotaļprocesu, ka pedagogs to var mierīgi vērot. Esot ārā, bērni patstāvīgi rod veidus, kā mijiedarboties ar apkārtējās dabas objektiem. Brīvdabas pedagoģiskajā procesā ļoti labi izdodas īstenot arī kompetenču pieeju, jo vienā aktivitātē var iekļaut daudzas lietas: mācīties saskatīt, novērot, nosaukt vārdā, darboties kopā, mācoties arī saskatīt elementus, izveidot burtus un vārdus. Pirmsskolas pedagogam jābūt kreatīvam materiālu izveidē. Gatavojot bērnus skolas gaitām, galvenais, lai viņi būtu fiziski labi attīstīti, emocionāli stipri, pārliecināti un droši. Sīkajai motorikai, kas nepieciešama skolā, pamats ir lielās motorikas attīstība, kas notiek brīvdabas pedagoģiskajā mācību procesā. Bērnu ikdiena, kas dod iespēju būt ciešā saiknē ar dabu, dabiski attīsta zaļās domāšanas idejas (Šauere, 2019).

Lai bērni veiksmīgāk izmantotu dabas vērojumus priekšstatu paplašināšanā par dabas priekšmetiem un parādībām, jāīsteno arī iesaiste dažādās rotaļās – didaktiskajās, kustību vai radošajās. Rotaļāšanās un spēlēšanās, tāpat kā vērojumi un praktiska darbošanās, veicina bērnu garīgo attīstību, īstenojot audzinošo un attīstošo funkciju:

- sniedz iespēju praktiski izpausties un darboties;
- sagādā priekpilnas sajūtas;
- attīsta izziņas procesu un stiprina atmiņu;
- dod iespēju atbrīvoties no nevajadzīgās enerģijas;
- palīdz izkļiedēt dusmas;
- sniedz lepnuma sajūtu par padarīto (Krūmiņa, 2015).

Brīvdabas pedagoģiskās pieejas nozīme bērna attīstībā ir ļoti nozīmīga, jo dod iespēju aktīvi piedalīties un mācīties darot – teorētiskās zināšanas pielietot praktiski, kas nozīmē saglabāt tās ilgtermiņa atmiņā. Vēlāk dzīvē, risinot dažādas problēmsituācijas, bērns iemācīsies iegūtās zināšanas izmantot jaunās situācijās. Tā kā darbošanās brīvā dabā uzlabo bērna prasmi dalīties zināšanās ar citiem, izteikt savas jūtas un pieņemt patstāvīgus lēmumus, neprasot citu palīdzību, bērns kļūst patstāvīgāks, veiksmīgāks turpmākajā dzīvē. Bērns tāds var kļūt, jo viņam bijušas iespējas eksperimentēt brīvā dabā, piedzīvojot atklājumu prieku un pētīšanas pieredzi. Tas ir ceļš, kā bērns iepazīst sevi un savas spējas. Brīvdabas pedagoģiskā procesa gaitā, esot tiešā saskarsmē ar dabu, uzlabojas bērna valoda, kognitīvās spējas, prasmes veikt vērošanu, plānošanu, secinājumus, spēja pieņemt lēmumus, tostarp uzlabojas mehāniskās

prasmes, koordinācija, izturība, līdzsvara izjūta. Ļoti svarīgi, ka brīvā dabā tiek uzlabotas bērnu sadarbības, solidaritātes, konfliktu risināšanas prasmes un mazināta antisociāla uzvedība. Dabiska vide pozitīvi ietekmē bērnu sociālo uzvedību arī tāpēc, ka iedrošina spēlēt radošas spēles, veidojot pozitīvas attiecības gan ar vienaudžiem, gan pieaugušajiem (Günseli Yıldırım, Güzin Özyılmaz Akamca, 2017).

Pētījumi ekopsiholoģijas jomā ir apstiprinājuši, ka bērnu emocionālajai attīstībai ir ļoti svarīga pozitīva un regulāra saskarsme ar āra vidi, kam papildus ir vajadzība rūpēties par lietām sev apkārt. Šī vajadzība var tikt nodrošināta, ja bērniem ir iespēja rūpēties par dabu. Mijiedarbība ar dabu samazina stresu, veicina veselīgu labsajūtu un uzlabo uzmanības koncentrāciju. Rūpes par ziediem, kokiem, dzīvām būtnēm palīdz bērniem atbrīvoties no dusmām un mazināt agresiju. Tā ir negatīvās enerģijas vēršana uz pozitīvām darbībām, kas atjauno bērna garu un dod mieru ar sevi un pasauli. Būtiski, ka rūpes par kādu citu dzīvo būtni attīsta bērna empātiju. Tā kā emocijas tiešā veidā ietekmē domas, emocionālās un psiholoģiskās labsajūtas nodrošināšanai bērniem jābūt regulārā saskarsmē ar dabu, ar lēniem un dabiskiem dabas ritmiem. Tas, kas piesaista emocijas, piesaista arī uzmanību un ietekmē domāšanu (Wilson, 2012).

Esot brīvā dabā, starp bērniem ir mazāk konfliktu nekā iekštelpās, bērni veiksmīgāk sadarbojas savā starpā. Āra vidē bērni vieglāk spēj kopīgi izvirzīt mērķus, daloties savstarpēji ar pieredzi, zināšanām un prasmēm, lai paveiktu uzdevumus. Šādā sadarbībā bērnos attīstās empātija – spēja izprast citu jūtas un vajadzības. Socializācija āra vidē atšķiras ar to, ka mijiedarbības iespējas rodas organiski un pakāpeniski, dodot bērniem iespējas izvēlēties, kad un kā viņi sadarbosies. Dabas vidē bērni piedzīvo gan veiksmes, gan neveiksmes brīžus, mācoties no kļūdām un pieredzes. Pirmsskolas pedagogam būtiski saprast, ka nevajadzētu novērst visas riskantās situācijas, jo tas atņem bērniem gūt pieredzi kļūdoties, esot jaunā vidē. Turpmākā dzīvē tas var veidot nepārlicinātību par savām spējām un nespēju patstāvīgi pārvarēt grūtības (Bento, Dias, 2017).

Pamatojoties uz Eriksona (Erickson) un Ernsta (Ernst) (2011) pētījumiem par bērnu rotaļu dabā, R. Vilsons (Wilson, 2012) akcentē vairākas priekšrocības, norādot, ka rotaļa dabā:

- padara bērnus veselīgākus, veicinot augstāku fizisko aktivitāšu līmeni;
- padara bērnus gudrākus, veicinot smadzeņu attīstību;
- padara bērnus labākus, veicinot emocionālo labsajūtu un uzlabojot sociālās prasmes;
- palīdz planētai Zeme, mācot rūpēties par dabu.

R. Vilsone (Wilson, 2012) arī pati izvirza vēl citas priekšrocības rotaļām dabā, kā:

- uzlabotas novērošanas prasmes un zinātkāre;
- paaugstinātas koncentrēšanās spējas;
- lielāka brīnuma sajūta un labākas iztēles spējas;
- lielāks prieks un pašpārliecinātība;
- uzlabotas sociālās un pašpalpošanās prasmes;
- paaugstinājušās problēmu risināšanas un kritiskās domāšanas prasmes;
- pastiprināta izpratne un vēlme rūpēties par apkārtējo vidi.

Aktivitātes brīvā dabā, svaigā gaisā, uzlabo bērna attīstību visās jomās – gan fiziskās spējas, gan sociālās prasmes, kā arī papildina zināšanas par kultūru, stiprina emocionālo un intelektuālo augšanu:

- **Fiziskā attīstība** – esot dabas vidē, attīstās bērnu lielā muskulatūra, jo dabiski rodas vēlme skriet, lēkt un ložņāt, nodarbinot visu ķermeni. Attīstās arī sīkā muskulatūra, piemēram, darbojoties ar smiltīm, lejot ūdeni, vācot koku lapas, mazus akmeņus vai citus dabas objektus. Attīstās arī fiziskā izturība, uzlabojas koordinācija un līdzsvars;
- **Sociālās prasmes un kultūras zināšanas** – āra vidē bērni dabiski tiek rosināti kontaktēties un sadarboties cits ar citu, kā arī ar pieaugušajiem. Tiek veicinātas komunikācijas un sadarbošanās prasmes. Apkārtējā sabiedrība un kultūra tiek iepazīta caur pastaigām;
- **Emocionālā attīstība** – dabas vide attīsta pozitīvās īpašības bērnos, kā pašpārliecinātību, pašpaļāvību, brīvību, radošumu, estētiskumu;
- **Intelektuālā attīstība** – āra vidē tiek nostiprinātas teorētiskās zināšanas, papildinātas jau esošās zināšanas, darbojoties ar dažādiem dabas objektiem. Esot dabā, bērni mācās novērtēt un analizēt apkārt novērotos procesus. Viņi mācās sistematizēt iegūto informāciju, kā arī komunicēt savā starpā, praktiski izmantojot visas savas maņas un attīstot zinātkāri (Krūmiņa, 2015).

Vecākā pirmsskolas vecuma bērniem, kas gatavojas skolas gaitām, ir sevišķi būtiski attīstīt saskarsmes prasmes. Aktivitātes, rotaļas un spēles brīvā dabā palīdz izprast situācijas, pilnveidot sociālās prasmes un gatavoties dažādu problēmsituāciju risināšanai. Pedagogam, kurš ir mācību procesa organizētājs, ir būtiski bērniem mācīt trīs pamatprincipus:

- Pirmkārt, **sociālo prasmju mācīšana**, kas ir rotaļas par konkrētām sociālām situācijām, ar kurām var saskarties pirmsskolas izglītības iestādē ne vien grupas,

bet arī āra vidē. Sevišķi jārunā par konfliktsituāciju izveidošanos un risināšanu, mācot bērniem patstāvīgi pieņemt lēmumus, saprast, kā rīkoties būtu labāk, bet kā rīkoties nebūtu vēlams.

- Otrkārt, **apgūt drošību**, kas ir rotaļas, izspēlējot konkrētas lomas konkrētās situācijās. Svarīgi koncentrēties uz bērnu personiskās drošības tēmu – ceļu satiksmes drošība, komunikācija ar svešiniekiem u.c.
- Treškārt, **organizēt mācību procesa tēmu apguvi caur rotaļu**, izmantojot vairāk āra vidi. Bērni var iejusties dzīvnieku lomās, apgūstot mācību tēmu par dzīvniekiem, var pētīt reālus kokus un citus augus āra vidē. Tās ir savā būtībā vienkāršas aktivitātes, bet rosina bērnus būt aktīviem un spontāniem, veidojot brīvu saskarsmi savā starpā (Frost, 2020).

Rotaļa pirmsskolā ir galvenā mācību procesa organizācijas forma, kas attīsta arī saskarsmes prasmes, jo bērni mācās izteikt savas domas, argumentēt, apstrīdēt, ieklausīties citos, analizēt, paskaidrot savu rīcību, rēķināties ar citu domām un vēlmēm. Kopīgas rotaļas, sevišķi brīvā dabā, izraisa spilgtus pārdzīvojumus, veido biedriskumu un draudzību, attīsta citas tikumiskas jūtas, attīsta drosmi un pašapziņu, sniedz līdzpārdzīvojuma pieredzi citu priekiem un bēdām. Caur rotaļām brīvā dabā bērni izzina sevi un pieaugušo dzīves norises, gūstot dažādas jaunas, pozitīvas emocijas. Ļoti svarīga prasme, kas tiek veidota, ir prasme analizēt un kontrolēt savu darbību, mācoties būt sabiedrībā. Bērni apgūst uzvedības normas, pilnveidojot savu sociālo pieredzi (Miķelsone, 2022).

Var secināt, ka brīvdabas pedagoģija ir mācību procesa organizēšana dabā, kura laikā bērni gūst pieredzi un zināšanas, esot ciešā saiknē ar dabu un cits ar citu. Brīvdabas mācības ietver tādus pozitīvus aspektus kā fiziskās aktivitātes, novērojumus, daudzveidīgu mācību procesu, sociālo prasmju attīstīšanu, pieredzes gūšanu, visu sajūtu iesaistīšanu. Tā ir iespēja mācīties darot. Aktivitātes brīvā dabā, svaigā gaisā, attīsta dzīvesprieku un vairo interesi par apkārtējo pasauli. Mūsdienās arvien pieaug nepieciešamība aktualizēt brīvdabas pedagoģisko pieeju, jo informācijas laikmeta blakusefekti, kā viedierīces un internets, sniedz ne vien atbalstu ikdienā, bet rada arī problēmas, piemēram, grūtības socializēties. Brīvā dabā tiek uzlabotas bērnu sadarbības, solidaritātes, konfliktu risināšanas prasmes un mazināta antisociāla uzvedība. Vecākā pirmsskolas vecuma bērniem, kas gatavojas skolas gaitām, ir sevišķi būtiski attīstīt saskarsmes prasmes.

2. SASKARSMES PRASMJU RAKSTUROJUMS

2.1. Vecākā pirmsskolas vecuma bērnu saskarsmes prasmju raksturojums

Pirmsskolas periods, kas ir 4 – 7 gadu vecumposms, personības attīstības procesā ir vissvarīgākais. Turpina attīstīties visi bērna orgāni, turpina veidoties nervu sistēma, 5 – 6 gadu vecumposmā bērns jau pilnīgi spēj izrunāt visas skaņas, strauji attīstās runa, pieaug vārdu krājums, norisinās intelektuālā attīstība, veidojas domāšana un iztēles spēja, pieaug interese un tiecība izzināt cilvēku attiecības, lietas un parādības, pilnveidojot izziņas procesus. Sevišķi pastiprinās vēlme kontaktēties ar citiem bērniem, rodas vajadzība sadarboties ar tiem, veidot komunikāciju gan ar pieaugušajiem, gan saviem vienaudžiem. Šim vecumposmam raksturīgs arī tas, ka bērns komunikācijā izmanto manipulācijas, tādējādi cenšoties realizēt savu “Es”. Bērns aktīvi apgūst cilvēku sadarbības veidus, veicot atdarināšanu komunikācijas procesā, ko atspoguļo lomu un sižetu rotaļās (Alsberga u.c., 2016).

Pamatojoties uz Ļ. Vigotska (Выготский) teorētiskajām atziņām, attīstības psiholoģijā tiek izšķirti vairāki svarīgi sensitīvie periodi – tie vienojas ar vecumposmam atbilstošu iemaņu apguves periodu. Vecumposmā no 3 – 7 gadiem notiek pieaugušo pasaules noteikumu, kā arī dažādu ikdienas aktivitāšu veidu izzināšana. Tas nozīmē, ka bērns aktīvi novēro pieaugušo savstarpējās attiecības, uzvedību, bet pēc tam novēroto atveido lomu spēlēs, iejūtoties pieaugušo lomās. Šīs lomu spēles attīsta bērna iztēli, atmiņu, bērns apgūst jaunus jēdzienus, rodas arī interese par rakstīto vārdu (Kalvāns, 2018).

Pirmsskolas vecuma bērns ir kustīgs un aktīvs. Būtiski, ka prasme skriet, lēkt, ķert nav tikai fizisko spēju rādītājs, bet arī sociālo attiecību veidošanās priekšnosacījums. Bērnam, kurš nespēs kopā ar citiem rāpties kokā vai veikt citas aktivitātes, būs grūtāk socializēties un iegūt draugus. Pirmsskolās vecumā bērnam jāspēj veikt kontrolējamas un mērķtiecīgas kustības (Šteinberga, 2013).

Aktivitātes brīvā dabā nodrošina bērna organisma prasības pēc kustībām. Ir svarīgi šo bērnu vēlmi izmantot saprātīgi, jo, lai gan šajā vecumposmā aktīvi attīstās ķermeņa muskuļi, skeleta pārkaulošanās vēl nav beigusies. Fiziskajai slodzei jābūt sabalansētai, atbilstošai vecumposma īpatnībām (Bula-Biteniece, Jansone, Piech, 2013).

Zinātnieks D. Eļkoņins (Эльконин) norāda, ka nozīmīgākās pārmaiņas psihiskajos procesos un personības attīstībā nosaka vadošā darbība, kas pirmsskolas vecumposmā ir sižetiskās lomu rotaļas. Šajā posmā veidojas nepieciešamība pēc sabiedriski svarīgas darbības,

uzskatāmi tēlainā domāšana, kā arī iztēles spēja un priekšstati par morāles un ētikas normām (Kalvāns, 2018).

Šai vadošajai darbībai, tāpat kā saskarsmei, ir svarīga nozīme bērna psihisko procesu attīstības gaitā. Sociālās īpašības, kas ir indivīda psihiskās īpašības, bērns pakāpeniski iegūst socializācijas procesā. Atrodoties saskarsmē ar sociālo vidi gan mikro, gan makro līmenī, bērns top par sociālu indivīdu – personību. Zinātniece Muhina (Мухина) izdala četrus galvenos saskarsmes veidus, kas raksturīgi pirmsskolas vecuma bērniem: situatīvi personiskā saskarsme, kas attiecas uz zīdaiņa vecumposmu, (0 – 1 gads), situatīvi lietišķā saskarsme (1 – 3 gadi), nesituatīvi izzinošā saskarsme (3 – 5 gadi), kuras laikā bērns atrodas priekšmetu pasaules izzināšanas procesā, tāpat apgūst dabas objektus un parādības, kā arī veido izpratni par cilvēku attiecībām, nesituatīvi personiskā saskarsme (4 – 6 gadi), kuras noteicošā pazīme ir bērna nepieciešamība pēc sapratnes no pieaugušo puses, kā arī līdzpārdzīvojuma atbalsts, ko sniedz pieaugušais. Bērnam ir būtiski svarīgi, lai pieaugušajam interesētu viņa iekšējie pārdzīvojumi, lai bērnā ieklausītos. To var definēt par nepieciešamību pēc saskarsmes padziļināšanas ar pieaugušo, jo šajā laika posmā bērns sāk aptvert sevi kā patstāvīgu svarīgu būtni, kam ir savs viedoklis un tieksme uz iniciatīvu (Kalvāns, 2018).

Arī I. Cupere (2014) raksta, ka no 5 gadu vecuma sāk dominēt ārpusituatīvā personiskā saskarsme, kas nosaka attiecības starp cilvēkiem. Bērns vairāk par rotaļlietām sāk interesēt iespēja sižetiskās lomā rotaļās izspēlēt attiecības. Šajā periodā bērni vārdus stingri attiecina uz priekšmetiem, pieaug vispārināšanas līmenis, svarīgas ir tematiskās asociācijas, kas iegūtas uzskatāmas pieredzes rezultātā.

5 gadu vecumā bērnam sāk veidoties izpratne par morāles normām, attiecībās ar vienaudžiem viņš vēlas būt svarīgs un īpašs draugs, aktuāls kļūst jautājums, kā iegūt un noturēt draugus, kā arī var būt grūtības saprast, kāpēc kāds nevēlas ar bērnu draudzēties. Savukārt 6 gadu vecumā bērns vēl tiešāk sevi apzinās kā lielu cilvēku un gaida pret sevi atbilstošu attieksmi, svarīga ir uzmanība, kuras dēļ var mainīt uzvedību – no labas uz sliktu. Vēl šajā vecumā aktuālas kļūst spēles, mācās pārdzīvot zaudējumus, kas citreiz nākas ļoti grūti (Bernāte, 2015).

Pirmsskolas posmā noris aktīva runas pilnveide turpmākajai komunikācijai ar apkārtējiem, apgūstot jaunus jēdzienus, paplašinot priekšstatus un zināšanas, veidojot domāšanu. Saskarsmes veidi tiek apgūti pakāpeniski, kas bērna attīstības procesā noteiktā kārtībā kļūst par vadošajiem viens pār otru (Cupere, 2014).

Ir zinātniski apstiprināta āra mācību pozitīvā ietekme uz bērnu valodas attīstību. Atrodoties āra vidē, bērniem rodas vairāk vajadzības jautāt, lai noskaidrotu interesējošo

informāciju. Bērni vairāk runā, nosaucot apkārt esošos dabas objektus un aprakstot, kas notiek. Tādā veidā tiek pilnveidots bērnu vārdu krājums un uzlabojas komunikācijas prasmes. Pētījumi ir parādījuši, ka iekšējās vidēji 80% laika runā pedagogi, bet ārā vidē šī attiecība ir pilnīgi pretēja, jo 80% laika runā bērni (Jucker, 2017).

Vecākā pirmsskolas vecuma bērnu saskarsme ar pieaugušo notiek uz to teorētisko un praktisko zināšanu fona, kas bērnam tajā brīdī ir par sociālo pasauli. Šajā komunikācijā bērnam vadošie ir personīgie motīvi. Bērns sāk pastiprināti interesēties par pieaugušā izpausmēm attiecībā pret sevi dažādās situācijās, ko cer sagaidīt, kā uzmanību, labvēlību. Kļūst svarīgi arī uzzināt vairāk par pieaugušā sociālo dzīvi – kur viņš dzīvo, par ko strādā utt. Arī pats bērns ir gatavs runāt par sevi un savu tuvāko vidi, tāpēc ir svarīgi, lai pieaugušais pret viņu izturētos ar cieņu un vērtītu uzmanību, saprastu un justu līdzī. Bērna tiekšanās pēc šīs savstarpējās sapratnes un empātijas ar pieaugušo ir ārpusvalodas un personiskās saskarsmes pamats. Bērnam ir svarīgi nodibināt kopīgus uzskatus ar pieaugušo, kas apstiprinās viņa paša uzskatu pareizību. Nesituāciju – personiskās saskarsmes forma veicina ētisko un morālo audzināšanu, izpratni par uzvedības normu veidošanos un ievērošanu. Bērns mācās paskatīties uz sevi no malas, kas ir svarīgi, veidojot izpratni par uzvedības normu jēgu. Tiek arī nostiprināta izpratne par jēdzieniem labais un ļaunais (Лисина, 2012).

M. I. Lisina (Лисина, 2012) izdalījusi trīs galvenos saskarsmes motīvus:

- Lietišķie motīvi, kas parādās spējā sadarboties, spēlēties, ir vērsti uz vispārēju aktivitāti;
- Personiskie motīvi, kas raksturīgi tikai saskarsmei kā patstāvīgam darbības veidam;
- Kognitīvie motīvi, kas rodas, ja tiek apmierināta vajadzība pēc jaunām zināšanām un iespaidiem.

Vecākā pirmsskolas vecuma periodā notiek pāreja no uzskatāmi konkrētās uz uzskatāmi tēlaino domāšanu, un perioda beigās – pie verbālās domāšanas. Vārdiski loģiskās attīstības sākumā bērns mācās vārdu nozīmi, attiecina tos uz priekšmetiem vai darbībām, mācās lietot uzdevumu veikšanas procesā, bet vēlāk izveido savu sapratnes sistēmu, nosakot vārdu saistījumu un aptverot loģiskās domāšanas noteikumus (Именитова, 2018).

Līdz 4 gadu vecumposmam saskarsme ar vienaudžiem nenosaka bērna psihisko attīstību, pilnvērtīgā formā tā sākas 4,5 – 5 gadu vecumā, vecumposmā, kad bērni daudz atdarina zināmas un noskatītas sociālās lomas, kad rodas nepieciešamība savā starpā vienoties

par konkrētiem spēles noteikumiem. Tas ir arī laiks, kad bērni iemācās apzināti uzvesties un respektēt arī vienaudžu viedokli (Kalvāns, 2018).

Pētījumi atklāj, ka pastāv atšķirības starp zēnu un meiteņu saskarsmes prasmju attīstības gaitu. Pirmsskolas vecumā meitenēm saskarsmes prasmes attīstās ātrāk nekā zēniem (Forountan, 2019). Neskatoties uz to, pedagoga uzdevums ir veicināt zēnu un meiteņu vienādās iespējas, parādot to ar savu attieksmi, kas ietver arī dzimumu līdztiesības jautājumus (Alsberga u.c., 2016).

Pētījumi apstiprina arī sociālās vides ietekmi, nosakot atšķirības saskarsmes prasmju attīstībā bērniem, kuri nāk no dažādām kultūrām. Bērnam, kurš regulāri saņem atbalstu un iedrošinājumu no vecākiem, tiek veicināta bieža komunikācija ar vienaudžiem, ir attīstītākas sociālas prasmes (Maleki u.c. 2018).

Pirmsskolā sociālo prasmju apguvei jābūt augstāk vērtētai nekā akadēmiskajiem sasniegumiem. Bērnam jāļauj pilnvērtīgi izdzīvot bērnību, spēlējoties, izzinot pasauli sev apkārt. Ir pierādījies, ka pieauguša cilvēka sasniegumi nav saistīti ar bērna akadēmiskajiem sasniegumiem pirmsskolas vecumposmā. Pirmsskolā ir ļoti svarīgi veidot sociālos sakarus, ko vecāki var veicināt, apmeklējot dažādus pulciņus, sabiedriskos pasākumus, pavadot laiku ar radiem. Ir svarīgi, lai bērnam tiek ļauts spēlēties ar citiem bērniem, arī strīdēties, tādā veidā risinot problēmsituācijas. Pirmsskolas vecumā sociālā dzīve veido personības īpašības, kas ir svarīgas, jo būs pamats turpmākajā dzīvē (Morgan, 2018).

Pieaugušā un bērna saskarsmē jāievēro noteikti pamatprincipi:

- Pieņemt bērnu, kāds viņš ir realitātē, kas ietver labvēlīgu attieksmi, nošķirot bērna personību un uzvedību. Tas nozīmē, ka pret bērna personību vienmēr ir labvēlīga attieksme no pieaugušā puses, savukārt negatīva uzvedība gan paredz negatīvu rezultātu.
- Pozitīvas gaidas, kas ietver to, ka pieaugušais ir pārliecināts par bērna spējām, sagaidot labus rezultātus. Šādam izturēšanās veidam ir attīstību virzošs efekts. Ja tas izpaliek, bērns jūt šaubas par savām spējām gūt panākumus.
- Empātija, kas ietver interesēšanos par bērna iekšējiem pārdzīvojumiem, aktuālajām vajadzībām, emocionālo stāvokli un problēmām. Tā ir arī pieaugušā spēja paraudzīties uz dažādām dzīves situācijām bērna acīm, izprotot to no bērna skatpunkta (Kalvāns, 2018).

Pirmsskolas vecumā ir ļoti svarīgi attīstīt bērnam pozitīvi vērtējošu attieksmi pret sevi, apkārtējiem, kā arī pret darbu, apkārtējo vidi un dabu. Šajā attieksmju apguves procesā liela

nozīme ir emocionālajam fonam, kas veido paraugu, ko bērns pieņem vai noraida. Gūtās pieredzes emocionālā iedarbība veicina to, ko savā uzvedībā turpinās īstenot bērns. Bērns veido savu paštēlu, balstoties uz gūto emocionāli vērtējošo attieksmi, kas ietver viņa izskatu, augumu, dzimumu, personības īpašības, kā arī drošības sajūtu, piederību, mērķa apzināšanos un kompetences izjūtu. Raksturojot pirmsskolas vecuma bērnu saskarsmes prasmes, šī pētījuma sakarā ir būtiski izcelt piederības aspektu, kas izvērstāk paskaidrots 1. tabulā.

1. tabula

Bērna emocionāli vērtējošās attieksmes veidošanas process, analizējot piederības izjūtu grupai
(Alsberga u.c., 2016)

Bērns, kam ir veidota pozitīva attieksme	Bērns, kam ir veidota negatīva attieksme	Ieteikumi pedagogam, lai mazinātu bērna negatīvo attieksmi
<ul style="list-style-type: none"> • Prot uzsākt un noturēt draudzību; • Spēj paust līdzjūtību; • Jūtas komfortabli citu vidū; • Viegli gūst vienaudžu atzinību; • Raiti iemācās sociālās prasmes, var atkārtoti atdarināt modeļus. 	<ul style="list-style-type: none"> • Nespēj uzsākt kontaktu; • Bieži maina draugus, grūti saglabāt draudzību; • Ir vairāk saistīts ar lietām, ne cilvēkiem; • Lielākoties pavada laiku vienatnē, nošķiras no grupas; • Nereti izvēlas apzināti muļķoties un nepaklausīt; • Cenšas atrast draugus pieaugušo vidū vai arī starp vecākiem bērniem. 	<ul style="list-style-type: none"> • Sagādāt iespēju justies pieņemtam; • Nodrošināt iespēju darboties grupā; • Attīstīt draudzības veidošanas prasmes; • Sniegt iespēju gūt vienaudžu atbalstu, labvēlīgu novērtējumu (piemēram, aplausu veidā); • Pilnveidot prasmi izteikt atzinības vārdus citiem, kā arī saņemt komplimentus pašam; • Veikt dažādus uzdevumus, kas sniedz iespēju būt lepnam par izdarīto.

Raksturojot pirmsskolas vecuma bērnu komunikāciju, var secināt, ka tā ir ļoti daudzveidīga. Tajā ir daudz emociju, radošuma un iztēles, tā gandrīz desmit reizes

izteiksmīgāka nekā starp pieaugušajiem, var novērot dažādas mīmikas izpausmes, uzsvērtas, spilgtas un izteiksmīgas intonācijas (Тенкачева, 2017).

Socializācija ir svarīgs priekšnoteikums bērna vispusīgai harmoniskai attīstībai. Bērna fiziskajā un psihiskajā attīstībā sociālo prasmju attīstība ir pamatuzdevums, kam jāīstenojas, lai sagatavotos skolas gaitām. Sociālās prasmes parāda bērna gatavību dzīves situācijām, uzlabo viņa pašsajūtu un attiecības ar apkārtējiem, palīdz zināšanu ieguves procesā un pilnveido prasmes un iemaņas (Ilzīte, 2017).

2.2. Saskarsmes prasmju pilnveide pirmsskolā

Sociālo prasmju apguvei jābūt integrētai ikvienā rotaļnodarbībā un bērna ikdienas ritmā (Alsberga u.c., 2016). Atrodoties āra vidē, tāpat kā grupā, pedagoga uzdevums ir organizēt plānveidīgas, mērķtiecīgas, jēgpilnas nodarbības bērniem, rosinot viņus aktīvāk izteikt savas domas, diskutēt par notiekošo, pārrunāt novērojumus un iespaidus, analizēt jauniegūto pieredzi un atklājumus, kas ir būtiska mācīšanās procesa daļa un veido prasmi jaunatklājumus turpmāk izmantot praksē citās dzīves situācijās (Ķēniņa, 2014).

Noteikumos par valsts pirmsskolas izglītības vadlīnijām un pirmsskolas izglītības programmu paraugiem noteikts, ka pirmsskolas izglītības nobeigumā bērns apguvis noteiktus pratību pamatus, kas ietver vērtības un tikumus, caurviju prasmes un zināšanas, izpratni un pamatprasmes visās mācību jomās. **Sociālajā un pilsoniskajā mācību jomā** bērns apzinās sevi, piederību ģimenei un izglītības iestādei, skaidro un atšķir labu rīcību no sliktas, novērtē paša izvēlētu un patstāvīgi veiktu darbību, prognozē dažādas rīcības sekas ar personīgo veselību un drošību saistītās ikdienas situācijās, kā saskarsmē ar pazīstamu cilvēku un svešinieku, par veselībai kaitīgu vielu lietošanas un sadzīves traumatisma risku mazināšanu mājās, izglītības iestādē, uz ielas, rotaļās brīvā dabā, pie ūdenstilpnēm un spēļu laukumos, kā arī ugunsdrošības, ceļu satiksmes drošības un elektrodrošības noteikumus. Bērns ievēro un saprot, pie kā un kādā gadījumā vērsties pēc palīdzības, kad jūtas slikti vai nedroši, nosauc ārkārtas palīdzības numuru 112. Bērns arī skaidro, ka Latvija ir daļa no pasaules, saprot, ka cilvēki ir dažādi, atpazīst un nosauc Latvijas simbolus – karogu, ģerboni un himnu, mācās ar cieņu izturēties pret tiem (MK noteikumi Nr. 716, 2018).

Pirmsskolas mācību satura plānotie sasniedzamie rezultāti ir bērnu zināšanas, prasmes un attieksmes, kuru apguve ir pamatnosacījums pozitīvai bērna izvēlei un uzvedībai. Īstermiņa rezultāti ir zināšanu izpratne, kā arī personiska attieksme un dzīvesprasme, taču sagaidāmais ilgtermiņa rezultāts ir bērna uzvedības maiņa vai pozitīvas uzvedības pieņemšana, kas ir

pozitīva izvēle, labestīga attieksme pret sevi un līdzcilvēkiem, kā arī patstāvīga pienākumu izpilde (Alsberga u.c., 2016).

Sadarbības prasme ir viena no pilnveidotajā mācību saturā un pieejā noteiktajām caurviju prasmēm, kuras pamatelementi ir spēja vērīgi klausīties, izteikties skaidri un klausītājam saprotami, spēja vienoties un prasme iesaistīties grupas darbībās un organizēt citus. Pirmsskolas izglītības 3. posmā bērns sazinās arvien mērķtiecīgāk:

- klausās citu teiktajā, lai uzzinātu un saprastu;
- saprotami un secīgi izsaka savas domas un jūtas;
- sarunā gaida savu kārtu, nepārtraucot runātāju un sekojot sarunai;
- ar citiem vienojas par kopīgu mērķi un sadarbojas, lai īstenotu uzdevumu;
- mācās veidot noturīgas attiecības;
- mācās saskaņot darbības ar citiem, uzņemt atbildību un dalīt to ar citiem;
- mācās iejusties dažādās lomās;
- izturas pieklājīgi;
- palīdz, pieņem un prasa palīdzību;
- mācās risināt sadarbībā radušās konfliktsituācijas (Caurviju prasmes pirmsskolā, 2019).

Pirmsskolas vecumposmā bērni mācās rotaļājoties: caur rotaļu izzina sevi, pasauli, parādības un likumsakarības. Spēja rotaļāties liecina par bērna fizisko, psihisko un intelektuālo attīstību. Rotaļa sniedz prieku un gandarījumu, attīsta humora izjūtu. Pirmsskolā rotaļa ir viens no labākajiem zināšanu apguves veidiem, jo rotaļas laikā bērns mācās nepiespiesti, pats to neapzinoties. Rotaļa attīsta bērnu spēju draudzēties, pilnveido sociālo saskarsmi, trenē spēju būt līderim un māca arī pakļauties, attīsta prasmi gan uzvarēt, gan zaudēt ar godu – abas pieredzes ir vienlīdz svarīgas turpmākajā dzīvē. Rotaļas laikā bērns mācās toleranci pret rotaļu biedriem, attīsta iztēli un radošumu. Rotaļājoties bērni gūst pieredzi sadarboties grupās un komandās, noris jūtu un gribas attīstība, tiek apgūtas socializēšanās iemaņas (Brice, 2013).

Arī N. Ilzīte (2017) uzsver, ka saskarsmes prasmju attīstību pirmsskolā ļoti labi sekmē rotaļu izmantošana pedagoģiskajā procesā. Rotaļājoties bērni pilnveido saskarsmes prasmes sabiedrībā, pierādot savu viedokli, apstrīdot citu domas, argumentējot savas rīcības iemeslus, mācoties rēķināties ar citu interesēm un vēlmēm. Kolektīvās rotaļas rada spilgtus pārdzīvojumus, veido draudzību attīsta drosmi un pašapziņu, rada līdzpārdzīvojumu citu priekiem un bēdām. Izspēlējot dažādas lomu rotaļas, tiek attīstīta analizēšanas prasme, spēja kontrolēt savu darbību, gūtas zināšanas par uzvedības normām.

Rotaļa ir efektīvs un viegli pieejams paņēmiens, ko izmantot pirmsskolā, veidojot un pilnveidojot bērnu komunikatīvās prasmes. Caur rotaļu bērni mācās saskarsmi, mijiedarbojoties ar vienaudžiem un pieaugušajiem, kā:

- aktīvi iesaistoties dialogā;
- uzdodot jautājumus;
- klausoties un saprotot runu;
- veidojot saskarsmi dažādās situācijās;
- viegli uzsākot kontaktu;
- skaidri un saprotami izsakot domas;
- izmantojot vārdiskās etiķetes formas;
- regulējot savu uzvedību saskaņā ar normām un noteikumiem (Дьяченко, 2017).

Saskarsme savā starpā dod cilvēkiem iespēju saņemt un nodot informāciju, paust savas domas, jūtas, parādīt attieksmi. Rotaļājoties un spēlējot spēles, bērns gūst sociālās uzvedības jaunu kvalitāti – pats izvēlas, ko vilkt mugurā, kādas spēles spēlēt, ar ko draudzēties. Pedagogam, kurš organizē rotaļas pirmsskolas vecuma bērniem, jāspēj iejusties rotaļu dalībnieka lomā, paužot savu iesaisti ar sejas izteiksmi, balss toni un intonāciju. Tas palīdzēs bērniem iemācīties pareizi izrunāt skaņas, jo viņi tiecas atdarināt pieaugušos (Irbe, Lindenberg, 2014).

Sadarbības rotaļās bērni gūst pieredzi darboties kopā, lai sasniegtu vienu mērķi, nevis, lai pretotos cits citam vai tiektos pārspēt. Pedagoģs var radīt vidi, kurā tiek veicinātas radošās rotaļas, kas rosina bērnus sadarboties (Eveliete, 2022).

Saskarsmes prasmju pilnveides procesā pirmsskolā pedagogam jānodrošina pozitīva vide. Jādod iespēja bērniem izziņāt, iepazīt apkārtni, ar pedagoga palīdzību veidot pozitīvu saskarsmi ar pieaugušajiem un vienaudžiem. Saskarsmes procesā būtiska ir paša bērna aktivitāte, bērna personība attīstās, esot nepārtrauktā saskarsmē, sadarbībā ar citiem cilvēkiem (Gruznova, Bohāne, 2014).

Kad bērns jūtas brīvs un aktīvs, dzīvespriecīgs un pieņemts, tas ir labākais laiks, lai attīstītu saskarsmes prasmes (Ilzīte, 2017).

Katrs bērns ieņem noteiktu sociālo lomu vienaudžu vidū, kas ir atkarīgs no dažādiem personības attīstības faktoriem un dzīves laikā gūtās sociālās pieredzes. Pētījumi ir apstiprinājuši, ka bērnu mijiedarbībā ar vienaudžiem dabai ir pozitīva ietekme uz savstarpējo attiecību veidošanos. Bērna uzvedība šādā vidē tiek labvēlīgi ietekmēta, jo dabas vidē biežāk rodas situācijas, kad nepieciešams sadarboties, dodoties piedzīvojumā vai risinot kādu

problēmu. Šī procesa laikā bērni mācās iejūtību, nosvērtību, līdzvērtīgu pienākumu sadali, priecāties par kopīgi paveikto. Rotaļājoties dabā, bērni kļūst sociāli vienlīdzīgi un brīvi no sociālajiem stereotipiem, jo izceļas ar radošajām spējām, valodas prasmēm, mākslinieciskajām dotībām, ne ar materiālo pārkumu vai spēju kādu uzveikt fiziski. Tā rezultātā tiek sekmēta cilvēcisko vērtību nostiprināšanās bērnu apziņā (Louv, 2013)

Pirmsskolas pedagoga uzdevums ir arī nodrošināt, lai bērni gūtu priekšstatu par sabiedrību kopumā un tajā notiekošajiem procesiem, veidot izpratni par kultūru daudzveidību, sekmēt pilsonisko līdzdalību, mācīt bērnus veidot un ievērot noteikumus. Pirmsskolā bērns arī gūst pieredzi dažādu gadskārtu svētku plānošanā un organizēšanā, kur tiek veidota tieša sasaiste ar dabu, jo gadskārtu svētki ir saistīti ar gadalaiku maiņu. Tiešā piedalīšanās padara šos svētkus bērnam personīgi nozīmīgus, piešķir tiem jēgu. Svētku gatavošanās process ir nozīmīgs bērna attīstībā, jo tas ir apziņas veidošanās brīdis par piederību konkrētai kultūrai, tautai un tradīcijām. Bērns mācās sadarboties ar dažādu paaudžu cilvēkiem, gūst informāciju, kā dažādos laikos svētki svinēti, apgūst svētku svinēšanai atbilstošu uzvedību sabiedriskās vietās, iepazīst arī svētku atribūtiķu un simbolu nozīmi, paplašina pieredzi un paaugstina pašapziņu, iespējams, uzņemas vadītāja lomu svētku gaitā un apgūst citas prasmes (Špona (red.), 2015).

Ū. L. Dālgrēns un A. Ščepanskis (2007) raksta, ka izglītības iestādes pagalmi var pārtapt:

- Pedagoģijas laboratorijā;
- Mācību grāmatā visām mācību jomām;
- Pārdomu vietā;
- Līdzeklī praktiskās ekoloģijas un bioloģijas aprites ciklu mācīšanai;
- Bāzē, lai apgūtu mācību par ķermeni un veselību;
- Estētiska pārdzīvojuma gūšanas vietā;
- Izzinošas darbošanās vietā;
- Svarīgā sociālajā funkcijā, kas veicina attiecības starp bērniem, pedagogiem un vecākiem.

S. Geka (Geka, 2017) norāda, ka viena no saskarsmes prasmju pilnveides iespējām pirmsskolā ir radoša darbība, kas ir viens no saskarsmes līdzekļiem pats par sevi. Radoša darbība:

- Attīsta komandas prasmes, kas ietver prasmi ieklausīties citu viedoklī, izteikt savu domu, pielāgoties, spēt atrast kompromisu, reizēm piekāpties, bet citreiz prast aizstāvēt savu nostāju;

- Pilnveido saziņas prasmi, kas ir spēju dalīties ar informāciju par veiksmēm un neveiksmēm, par apgūto un vēl apgūstamo;
- Veicina pašizpausmi un dziļāku sevis iepazīšanu, ko veicina līdzdalība kolektīvā radošā procesā;
- Labāk apgūst zināšanas, tās mācot cits citam;
- Rosina spontānu iniciatīvu un atvērtību, jo, radoši darbojoties, rodas resursi, ar kuriem dalīties;
- Mācās vārdos noformulēt savas domas, stāstot par paveikto citiem.

Rosinot bērnus darboties radoši, pedagogam jāapzinās, ka vienmēr būs kāds, kurš kaut ko nespēs paveikt, iespējams, šīs prasmes attīstīšanai būs nepieciešams ilgs laiks, taču aizrādījumi šādiem bērniem nepalīdzēs. Radošajā procesā ir svarīgs ir rotaļīgs un darbīgs noskaņojums, labvēlīga atmosfēra, pozitīva vide, lai jaunās informācijas apgūšana notiktu brīvā un radošā gaisotnē. Bērnam ir svarīgi saņemt iedvesmojošas uzslavas un pamudinājumus, kas palīdz ieraudzīt un apjaust savas stiprās puses, tos resursus, kas palīdzēs gūt panākumus (Hadaņonoka, Hadaņonoka, 2016).

Lai sociālās prasmes pirmsskolā varētu tikt pilnveidotas veiksmīgi, jāvelta liela uzmanība sadarbībai ar bērna vecākiem. Bērna vecāki ir pirmie cilvēki, kas snieguši viņam dzīves pieredzi, veidojuši izpratni pret dažādiem procesiem, radījuši priekšstatus un uzskatus par apkārt notiekošo gan sabiedrībā, gan valstī un turpina to darīt. Tikai vēlāk bērns ieklausās citos un izlemj, kam piekrist un kam nē. Pedagoģa un bērna vecāku sadarbībai jābalstās uz konsekvenci, skaidru un abpusēju saziņu dažādos sadarbošanās veidos (Alsberga u.c., 2016).

Gan skatoties plašāk, globālā līmenī, gan ikdienas saskarsmē un dialogos, kas pirmsskolas vecumposmā bērniem visdabiskāk izpaužas rotaļā, ir svarīga tolerance, savstarpējā sapratne un tās kultūras izpausme starp cilvēkiem (Stangaine, 2014).

Var secināt, ka vecākajā pirmsskolas vecumposmā bērns pastiprināti tiecas izzināt cilvēku attiecības, kas izpaužas kā ieinteresētība sadarbīties par citiem bērniem, veidot komunikāciju ar pieaugušajiem un vienaudžiem. Bērns aktīvi apgūst cilvēku sadarbības veidus, veicot atdarināšanu komunikācijas procesā, ko atspoguļo lomu un sižetu rotaļās. Tās attīsta bērna iztēli, atmiņu, bērns apgūst jaunus jēdzienus. Šajā vecumposmā raksturīga nesituatīvi personiskā saskarsme, kuras galvenā iezīme ir bērna nepieciešamība pēc sapratnes ar pieaugušo, kā arī līdzpārdzīvojumus no pieaugušā puses. Bērnam ir svarīgi nodibināt kopīgus uzskatus ar pieaugušo, kas apstiprinās viņa paša uzskatu pareizību. Sociālo prasmju apguvei

jābūt integrētai ikvienā rotaļnodarbībā un bērna ikdienas ritmā. Sadarbības prasme ir viena no pilnveidotajā mācību saturā un pieejā noteiktajām caurviju prasmēm, kuras pamatelementi ir spēja vērīgi klausīties, izteikties skaidri un klausītājam saprotami, spēja vienoties un prasme iesaistīties grupas darbībās un organizēt citus. Pirmskolas vecumposmā bērni mācās rotaļājoties. Rotaļa attīsta bērnu spēju draudzēties, pilnveido sociālo saskarsmi.

3. Pētījums par 5 – 6 gadus vecu bērnu saskarsmes prasmju pilnveides iespējām brīvā dabā

3.1. Izvēlēto pētījuma metožu pamatojums

Pētījuma sākumā tika apkopotas teorētiskās atziņas, analizējot tās. Tika izmantota **teorētiskā pētniecības metode**, apkopojot un analizējot dažādu autoru teorētiskās atziņas par brīvdabas pedagoģijas mācību vidi un brīvdabas pedagoģiskās pieejas nozīmi bērna attīstībā, kā arī izvērsti vecākā pirmsskolas vecuma bērnu saskarsmes prasmju raksturojums un apskatītas saskarsmes prasmju pilnveides iespējas pirmsskolā.

Kā norāda Dz. Albrehta (1998), pētniecisks darbs vienmēr sākas ar literatūras avotu izpēti, kā laikā tiek izvēlēts un precizēts temats, izvirzīts mērķis un uzdevumi, tiek apzināta pētījuma pamatideja, izvirzot pētījuma jautājumu un izstrādājot darba metodiku.

Pētījuma gaitā tika īstenotas tādas **empīriskās metodes** kā pedagoģiskā novērošana un pedagoģiskā izmēģinājumdarbība.

Novērošana, kas ir izplatītākā empīriskā metode pedagoģijā, pedagogam dod iespēju iepazīt bērnus tiešās uztveres veidā, atrodoties dabiskos apstākļos. Spēja veikt novērojumu, būt vērīgam, ir jebkuram nozares speciālistam būtiski nepieciešama īpašība. Vērīgums ir īpašība, kas norāda uz cilvēka pedagoģiskajām spējām (Albrehta, 1998).

Novērošana ir pētījuma datu ieguves līdzeklis, bet ne pētījuma mērķis, taču novērošanas programma ir tiešā veidā saistīta ar pētījuma mērķi un pētījuma jautājumu (Geske, Grīnfelds, 2001).

Jēdzienu “novērošana” var skaidrot divos veidos. Pirmkārt, tā ir kvalitatīva pētniecības metode, bet, otrkārt, ar to saprot statistisko novērošanu, kas ir statistiskās novērošanas būtiska sastāvdaļa. Tā kā novērošana ir viena no empīrisko datu ieguves metodēm, tai piemīt tādas pazīmes kā plānveidība, mērķtiecība un patstāvība. Novērošana norisinās dabiskā vidē un ir ilgstoša, dodot iespēju skaidrāk saprast cilvēku rīcības iemeslus, saskatīt nianšes (Kristapsone, 2014).

Šī pētījuma laikā tika novēroti vecākā pirmsskolas vecuma bērni, 9 meitenes un 6 zēni, reālā mācību vidē. Mācību procesa laikā tika nodrošināta brīva, labvēlīga, droša vide, lai bērni atraisītos un justos nepiespiesti.

Pēc I. Jurgenas (2002), novērošana jāsaik ar novērošanas plāna izveidi, definējot jautājumus, uz kuriem novērošanas procesa laikā svarīgi rast atbildes. Tā ir pedagoģiskā pētījuma metode, kas no parastās, ikdienišķās novērošanas, atšķiras ar to, ka tā ir plānveidīga

un mērķtiecīga, kā arī pēc tam tiek veikta novēroto un iegūto datu kvalitatīvā un kvantitatīvā apstrāde.

Pēc novērošanas tika veikta *pedagoģiskā izmēģinājumdarbība*, lai rastu atbildi uz izvirzīto **pētījuma jautājumu**: Kā tiks pilnveidotas bērnu saskarsmes prasmes, ja nodarbības tiks organizētas dabas vidē?

Darbības pētījuma empīriskā metode nosaka, ka tiek meklēti veidi, kā uzlabot mācību procesu, lai pedagogs labāk varētu veikt ikdienas darbu. Šī metode paredz, ka pēc pētījuma hipotēzes vai pētījuma jautājuma definēšanas notiek tūlītēja praktiska darbība, lai diagnosticētu esošo situāciju, izstrādātu situācijas uzlabošanas plānu, īstenotu to un novērtētu iegūtos rezultātus. Darbības pētījumam ir konkrētas pazīmes:

- tas ir saistīts ar noteiktu situāciju, lai diagnosticētu problēmu noteiktā kontekstā un pēc tam šajā pašā kontekstā risinātu;
- tā laikā notiek sadarbība starp pētniekiem un praktiķiem;
- notiek visu pētījuma veicēju darbība pētījuma ieviešanā praksē;
- šis pētījums paredz pašnovērtēšanu, kas ir nepārtraukta situācijas novērtēšana un darbības korekcija (Geske, Grīnfelds, 2006).

Pētījuma gaitā, pēc izmēģinājuma darbības veikšanas, īstenojot izstrādāto bērnu saskarsmes prasmju pilnveides programma, kurā apkopti dažādi saskarsmi veicinoši uzdevumi un aktivitātes, tika atkārtoti veikta izpēte, kas ir svarīgs etaps, lai rastu atbildi uz pētījuma jautājumu.

3.2. Bērnu saskarsmes prasmju raksturojums pētījuma sākumā

Pētījums par saskarsmes prasmju pilnveides iespējām brīvdabas pedagoģijā pirmsskolas izglītības 3. posmā tika veikts X pirmsskolas izglītības iestādē Jelgavā. Pētījumā piedalījās 15 bērni, 9 meitenes un 6 zēni, vecumā no 5 gadiem līdz 6 gadiem.

Pētījums tika organizēts trīs posmos:

1. Konstatējošais pētījums;
2. Veidojošais pētījums;
3. Kontroles pētījums.

Konstatējošā pētījuma mērķis bija bērnu saskarsmes prasmju diagnosticēšana, izmantojot izstrādātos kritērijus (skat. 2. tabulu). Tabulā apkopotie kritēriji un rādītāji tika formulēti, balstoties uz darba teorētiskajā daļā apkopotajām atziņām – plānotajiem bērniem

sasniedzamajiem rezultātiem caurviju prasmēs pirmsskolā. Tika iekļauti šādi saskarsmes prasmju līmeņa noteikšanas kritēriji: izturas cieņpilni pret citiem; klausās citu teiktajā, atbilstoši reaģējot; izrāda iniciatīvu un neatkarību; nepieciešamības gadījumā lūdz palīdzību; spēj atrisināt konfliktsituācijas; iesaistās rotaļās ar citiem bērniem; spēj kontrolēt savas emocijas. Bērnu saskarsmes prasmju apguves līmeņa novērtējums tika veikts pēc kritērijiem: sācis apgūt (S), turpina apgūt (T), apguvis (A) un apguvis padziļināti (P).

2. tabula

Saskarsmes prasmju līmeņu kritēriju un rādītāju tabula

KRITĒRIJI	RĀDĪTĀJI			
	Sācis apgūt	Turpina apgūt	Apguvis	Apguvis padziļināti
1. Izturas cieņpilni pret citiem.	Ar pedagoga atbalstu mācās saprast, ka citiem ir savas vajadzības, vēlmes. Ar pedagoga pamudinājumu izrāda empātiju, atbalstu citiem.	Mācās saprast, ka citiem ir savas vajadzības un tiesības. Pirms izrāda empātiju, vēro citus, jautā iemeslu.	Izrāda interesi par to, ka citiem ir savas vajadzības un vēlmes. Mācās tās saprast. Izrāda empātiju, atbalstu, jautājot par konkrētām sajūtām.	Saprot, ka citiem ir savas vēlmes un vajadzības. Izrāda empātiju, piemēram, mierinot citus
2. Klausās citu teiktajā, atbilstoši reaģējot.	Ar pedagoga palīdzību mācās ieklausīties citu teiktajā. Ar pedagoga pamudinājumu mācās izteikties par sarunas tematu. Gūst priekšstatu, ka jānāk gaidīt savu kārtu diskusijā.	Mācās ieklausīties citu teiktajā, lai atbilstoši reaģētu. Mācās izteikties par sarunas tematu. Mācās gaidīt savu kārtu diskusijā.	Izrāda interesi par citu teikto, lielākoties reaģējot atbilstoši. Izsakās par sarunas tematu. Lielākoties māk sagaidīt savu kārtu diskusijā.	Klausās citu teiktajā, lai uzzinātu un saprastu, saprotami un secīgi izsaka savas domas un jūtas. Sarunā gaida savu kārtu, nepārtrauc runātāju, seko sarunai.

3. Izrāda iniciatīvu un neatkarību.	Ar pedagoga palīdzību mācās darboties grupā, kurai ir noteikts mērķis. Ar pedagoga pamudinājumu izrāda aktivitāti uzņemties konkrētu lomu grupā.	Mācās darboties grupā, kurai ir noteikts mērķis. Mācās izrādīt iniciatīvu un spēju uzņemties dažādas lomas grupā.	Darbojoties grupā, kurai ir noteikts mērķis, izrāda interesi izrādīt iniciatīvu un uzņemties dažādas lomas grupā.	Darbojoties grupā, kurai ir noteikts mērķis, izrāda iniciatīvu un prasmi uzņemties dažādas lomas grupā.
4. Nepieciešamības gadījumā lūdz palīdzību.	Ar pedagoga pamudinājumu mācās lūgt palīdzību, ja tā nepieciešama.	Mācās lūgt palīdzību, ja tā nepieciešama.	Lielākoties spēj lūgt palīdzību, ja tā nepieciešama.	Lūdz palīdzību situācijās, kad tā nepieciešama.
5. Spēj atrisināt konfliktsituācijas	Ar pedagoga palīdzību mācās risināt radušās nesaskaņas, mācoties pieņemt pieaugušā piedāvātus kompromisus.	Mācās risināt radušās nesaskaņas, mācoties pieņemt pieaugušā piedāvātus kompromisus vai cenšoties atrisināt tās pats.	Izrāda interesi risināt radušās nesaskaņas, mācoties pieņemt pieaugušā piedāvātus kompromisus vai cenšoties atrisināt tās pats.	Risinot sadarbībā radušās nesaskaņas, pieņem pieaugušā piedāvātus kompromisus vai atrisina tās pats.
6. Iesaistās rotaļās ar citiem bērniem	Ar pedagoga palīdzību mācās iesaistīties rotaļās ar citiem bērniem. Ar pedagoga palīdzību mācās saskaņot darbības ar citiem un izturēties pieklājīgi.	Mācās iesaistīties rotaļās ar citiem bērniem. Mācās saskaņot darbības ar citiem un izturēties pieklājīgi.	Izrāda interesi iesaistīties rotaļās ar citiem bērniem. Cenšas saskaņot darbības ar citiem, izturas pieklājīgi.	Patstāvīgi iesaistās rotaļās ar citiem bērniem. Spēj saskaņot darbības ar citiem, izturas pieklājīgi.
7. Spēj kontrolēt savas emocijas.	Ar pedagoga palīdzību mācās kontrolēt savas emocijas.	Mācās kontrolēt savas emocijas.	Lielākoties spēj kontrolēt savas emocijas.	Kontrolē savas emocijas.

Konstatējošais pētījums tika veikts divas nedēļas, kas bija 2023. gada septembra pirmajā pusē. Pedagoģiskā novērošana tika veikta ikdienas rotaļnodarbību laikā gan telpās, gan

āra vidē. Tika novērotas bērnu saskarsmes prasmes, mēneša beigās apkopojot rezultātus, kas redzami 3. tabulā un 1. attēlā. Bērnu vārdi ir mainīti, lai tiktu saglabāta konfidencialitāte. Tālāk dots arī īss bērnu raksturojums.

3. tabula

Bērnu saskarsmes prasmju vērtējums diagnostikas posmā

Nr.	Bērna vārds	Kritēriji						
		1. Izturas cieņpilni pret citiem	2. Klausās citu teiktajā, atbilstoši reaģējot	3. Izrāda iniciatīvu un neatkarību	4. Nepieciešamības gadījumā lūdz palīdzību	5. Spēj atrisināt konflikt-situācijas	6. Iesaistās rotaļās ar citiem bērniem	7. Spēj kontrolēt savas emocijas
1.	Anna	A	A	T	T	T	A	A
2.	Darja	S	S	S	T	S	S	S
3.	Laura	T	S	S	A	S	T	T
4.	Monta	P	T	A	P	T	T	T
5.	Zane	A	A	T	A	T	A	A
6.	Liene	T	S	S	T	S	S	S
7.	Viktorija	A	T	A	A	T	A	T
8.	Elza	S	S	S	S	S	S	S
9.	Simona	A	A	P	P	A	A	A
10.	Valters	T	T	A	A	T	T	T
11.	Krists	T	T	T	A	T	T	A
12.	Artūrs	S	S	T	A	S	T	S
13.	Mihails	T	S	S	T	S	S	T
14.	Jānis	A	A	A	A	A	A	T
15.	Rihards	T	T	T	A	T	T	T

Anna – pieklājīga un paklausīga, meitenes vecāki audzināšanas jautājumiem pievērš pastiprinātu uzmanību. Kautrīga, tāpēc ir barjera izrādīt iniciatīvu, izvairās lūgt palīdzību,

konfliktsituāciju gadījumā cenšas pāriet malā, baidās aizstāvēt savu pozīciju. Nepieciešams stiprināt pārliecību par savām spējām, attīstīt pašpārliecinātību.

Darja – noslēgta, kautrīga, izvairīga, ir valodas barjera un komunikācijas problēmas, kas skaidrojams ar to, ka meitenes dzimtā valoda ir krievu un ikdienā ģimenē visi runā krieviski. Svarīgi palīdzēt meitenei iesaistīties aktivitātēs ar citiem bērniem, lai uzlabotos ne tikai saskarsmes prasmes, bet komunikācijas procesā – arī valoda.

Laura – bieži kavē, jo daudz slimo. Tā rezultātā ir grūtības pilnvērtīgi iekļauties aktivitātēs, ir saskarsmes grūtības. Meitene ir emocionāla, bieži raud. Vēlas draudzēties ar citiem bērniem, bet mēdz apvainoties vai saskumt par dažādām situācijām, kas rodas vienaudžu starpā. Svarīgi attīstīt saskarsmes prasmes, lai meitenei veidotos izpratne, ka arī citiem ir savas vajadzības un vēlmes.

Monta – komunikabla, draudzīga, ātri mācās un viegli apgūst visus tematus mācību procesa laikā, taču meitene ir ļoti aktīva. Ir grūtības mierīgi nosēdēt, ir nepacietīga, kad citi nespēj tik ātri paveikt darbu, kā to spēj viņa. Nereti pieļauj neuzmanības kļūdas. Svarīgi pilnveidot prasmi ieklausīties citos, rast kompromisu rotaļnodarbībās, netiecoties dominēt.

Zane – draudzīga, paklausīga, bet kautrīga un nepārliecināta par savām spējām. Neizrāda iniciatīvu, nevēlas darboties grupā un uzņemties dažādas lomas. Baidās kļūdīties. Svarīgi pilnveidot saskarsmes prasmes, lai meitene gūtu pārliecību par savām spējām, lai kļūtu atvērtāka un drošāka.

Liene – ir saskarsmes grūtības, izteikta nedrošība. Meitene ar ģimeni nesēn pārbraukusi no ārzemēm, pirms tam mācījusies pirmsskolas izglītības iestādē Anglijā. Lai arī ģimenē visi runā latviski, meitenei pastāv valodas barjera, ir grūtības pilnvērtīgi izteikt savas domas latviešu valodā. Meitene mēdz būt agresīva, tiecoties fiziski nodarīt kādam pāri. Adaptācijas process jaunajā vidē norisinās grūti.

Viktorija – droša, komunikabla, aktīva, bet ir grūtības noturēt uzmanību. Nereti tiecas novērst citu uzmanību, lai pievērstu to sev. Grūtības klausīties citu teiktajā, adekvāti reaģēt uz dažādām situācijām, kontrolējot savas emocijas. Mēdz skaļi uzvesties. Jāmācās konstruktīvi risināt konfliktsituācijas, kas pagaidām padodas ar grūtībām.

Elza – saskarsmes prasmes ir vājas. Meitenei ir arī fiziskās un intelektuālās attīstības traucējumi. Izvairās no saskarsmes ar citiem, lai arī pārējie cenšas veidot kontaktu. Vislabprātāk darbojas vienatnē un savā individuālajā tempā. Nepieciešams pastāvīgs pedagoga atbalsts un pamudinājums.

Simona – saskarsmes prasmes ļoti labi attīstītas. Meitene ir draudzīga, komunikabla, empātiska, izpalīdzīga. Meitenei arī viegli padodas visu tematu apguve, ir radoša, droši jūtas, runājot citu priekšā, patīk spēlēt teātri un dziedāt.

Valters – skaļš un emocionāls, tāpēc nereti ir grūtības mierīgi risināt konfliktsituācijas, kontrolēt savas emocijas. Mēdz apvainoties, sūdzēties un žēloties. Iespējams, tas izskaidrojams ar to, ka ir vienīgais bērns ģimenē. Pastiprināti pieprasa uzmanību. Būtiski attīstīt saskarsmes prasmes, lai mācītos cienīt citus, ieklausīties citu teiktajā, kā arī lai saprastu savas emocijas un iemācītos labāk kontrolēt tās.

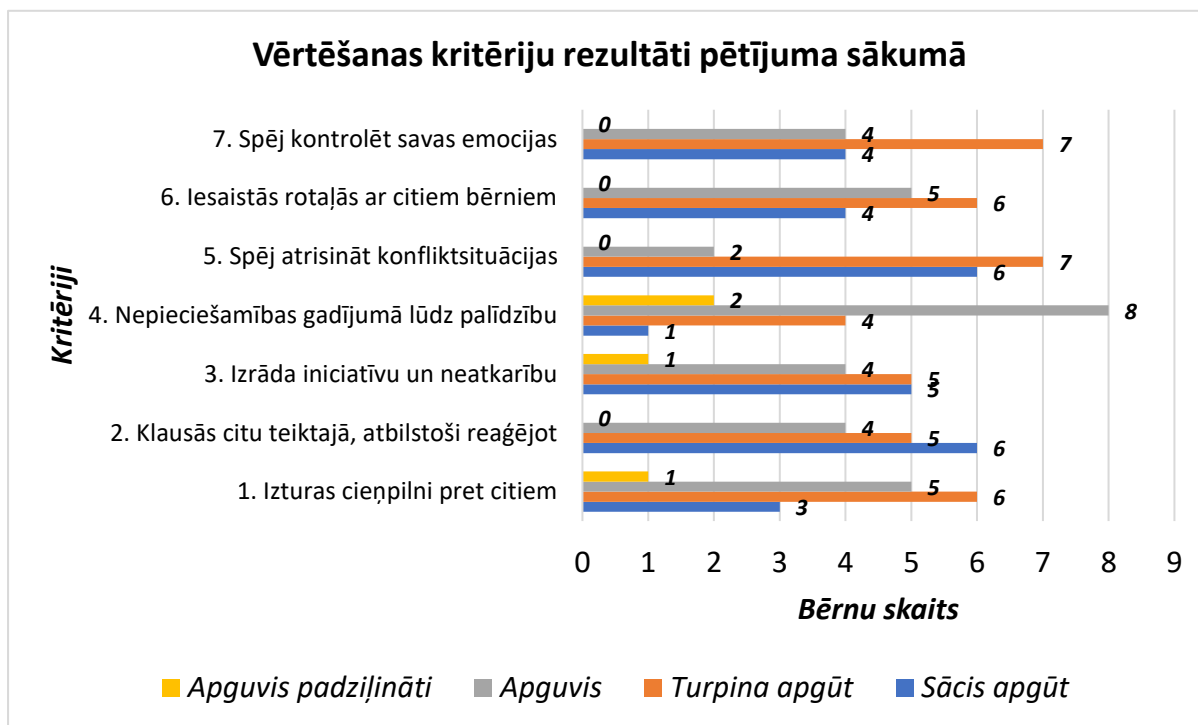
Krists – daudz kavē, bieži slimo, tāpēc ir grūtības iejusties grupā. Ir diezgan bailīgs, nepārlicināts saskarsmē ar vienaudžiem. Pārsvārā cenšas turēties blakus skolotājam un citiem pieaugušajiem. Kopumā nav uzvedības grūtību, arī dotos uzdevumus spēj paveikt labi, iekļaujoties laikā. Nepieciešams stiprināt pārliecību par sevi saskarsmē ar vienaudžiem.

Artūrs – ir paaugstināta aktivitāte, uzvedības grūtības, nespēj ilgi noturēt uzmanību, saskarsmē ar citiem var būt vardarbīgs, bieži neievēro grupā pastāvošos noteikumus. Nepieciešams pastiprināts pedagoga atbalsts un kontrole, lai zēns spētu atbilstoši līdzdarboties dažādās aktivitātēs, netraucējot citus. Svarīgi pilnveidot saskarsmes prasmes visos aspektos.

Mihails – ir vāji attīstītas saskarsmes prasmes, kam par iemeslu varētu būt valodas barjera. Zēna ģimenē ikdienā visi sarunājas krievu valodā. Viņam ir grūtības iejusties grupā. Izteikta nepārlicinātība par savām spējām. Ikdienā ir kluss, labprāt spēlējas un darbojas atsevišķi. Svarīgi palīdzēt zēnam iesaistīties aktivitātēs ar citiem bērniem, lai uzlabotos ne tikai saskarsmes prasmes, bet komunikācijas procesā – arī valoda.

Jānis – kopumā saskarsmes prasmes var vērtēt kā ļoti labas. Var būt grūtības kontrolēt savas emocijas, ir ļoti aktīvs, vislabāk patīk veikt dažādas fiziskās aktivitātes. Dažreiz var būt grūtības noturēt uzmanību.

Rihards – skaļš, ļoti aktīvs, daudz runā, traucē citiem. Nepieciešams pastāvīgs skolotāja atbalsts un uzmanība. Vēlas dominēt, cenšoties sev pievērst uzmanību dažādos veidos. Svarīgi pilnveidot saskarsmes prasmes – spēju ieklausīties citos, rast kompromisu rotaļnodarbībās, netiecoties dominēt.

1. attēls. Vērtēšanas kritēriju rezultāti pētījuma sākumā

Vērtēšanas kritēriju rezultāti pētījuma sākumā parādīja, ka viszemākie rezultāti ir 5. kritērija (spēj atrisināt konfliktsituācijas), 6. kritērija (iesaistās rotaļās ar citiem bērniem), 7. kritērija (spēj kontrolēt savas emocijas) un 2. kritērija (klausās citu teiktajā, atbilstoši reaģējot) izpildē, kurus neviens bērns nav apguvis padziļināti. Savukārt vislabāk bērniem veicies 4. kritērija (nepieciešamības gadījumā lūdz palīdzību) izpildē, ko 2 bērni apguvuši padziļināti, 8 bērni apguvuši, 4 turpina apgūt, bet tikai 1 sācis apgūt. Vidēji rezultāti ir 1. kritērija (izturas cieņpilni pret citiem) un 3. kritērija (izrāda iniciatīvu un neatkarību) izpildē.

Var secināt, ka diviem bērniem (Simonai un Jānim) ir ļoti labi attīstītas saskarsmes prasmes, bet pārējiem ir nepieciešams tās ievērojami pilnveidot. Grupā ir bērni, kam ir ļoti vāji attīstītas saskarsmes prasmes (Darjai, Lienei, Elzai, Mihailam). Svarīgi pilnveidot saskarsmes prasmes visos aspektos. Ir bērni, kas ir skaļi un ļoti aktīvi (Monta, Viktorija, Valters, Artūrs, Jānis un Rihards), un tiem jā māca respektēt apkārtējos. Kā arī ir bērni, kas ir klusi un kautrīgi (Anna, Darja, Zane, Krists un Mihails), kam nepieciešams stiprināt ticību savām spējām un paaugstināt pašpārliecinātību.

3.3. Programmas īstenošana saskarsmes prasmju veicināšanai brīvdabas pedagogijā

Veidojošā pētījuma mērķis bija pilnveidotas bērnu saskarsmes prasmes, nodarbības organizējot brīvdabas vidē.

Veidojošā pētījuma laikā tika izstrādāta bērnu saskarsmes prasmju pilnveides programma, kurā apkopti dažādi saskarsmi veicinoši uzdevumi un aktivitātes, nodarbības organizējot brīvdabas vidē.

Saskarsmes prasmju pilnveides programma tika aprobēta praksē vienu mēnesi, no 2023. gada septembra vidus līdz oktobra vidum. 4. tabulā pārskata veidā apkopoti uzdevumi un aktivitātes.

Varēja novērot, ka, atrodoties dabas vidē, bērni ir mierīgāki, vieglāk atrisās un jūtas brīvāki. Uzdevumi un aktivitātes tika veidotas tā, lai veicinātu visu pētījuma pirmajā posmā izvirzīto saskarsmes prasmju veicināšanas kritēriju uzlabošanos.

Uzdevumi saskarsmes prasmju veicināšanai brīvdabas pedagogijā

Nr.	Uzdevuma/ aktivitātes nosaukums	Uzdevuma mērķi	Nepieciešamie materiāli	Uzdevuma apraksts
1.	<i>Kādi dārzeņi ir manā grozā?</i> (PII metodiskais materiāls, autores papildināts.)	<ul style="list-style-type: none"> • Apgūt dārzeņu nosaukumus; • Pilnveidot runas prasmi, stāstot par dārzeņiem; • Attīstīt prasmi klausīties citu stāstītajā; • Mācīties grupēt priekšmetus pēc vienas pazīmes, kā lieluma, krāsas, formas. 	Grozis ar dārzeņiem (īsti vai spēļu).	<p>Rudens ir ražas laiks. Skolotāja ir sagatavojusi grozu, kurā ir dažādi dārzeņi. Bērni tiek aicināti pēc kārtas izvēlēties vienu dārzeni un pastāstīt par to visu, ko zina – kā to sauc, kādas ir tā pazīmes, kur tas aug, kā to ēd, pagatavo u.c.</p> <p>Pēc tam katrs bērns savu dārzeni novieto uz soliņa.</p> <p>Kad visi bērni ir izstāstījuši, skolotāja aicina aplūkot visus dārzeņus kopā, jautājot, kā varētu tos sašķirot?</p> <p>Sākumā dārzeņi tiek sašķiroti pēc krāsas, vēlāk – pēc lieluma (mazs, vidējs, liels), tad pēc formas (apaļš, garens).</p> <p>Skolotāja aicina katru bērnu pastāstīt, kurš ir viņa mīļākais dārzenis, bet pēc tam dabas vidē atrast kādu lietu, kas ir tādā pašā vai līdzīgā krāsā, kā viņa izvēlētais dārzenis, piemēram, lapa, zīle, akmentiņš.</p>
2.	<i>Iepazīstam rudens lapas!</i> (PII metodiskais materiāls, autores papildināts.)	<ul style="list-style-type: none"> • Veicināt gan loģisko, gan radošo domāšanu. • Pilnveidot stāstīprasmi, iesaistoties pārrunās par rudenī 	<p>Grābekļi lapu grābšanai.</p> <p>Dažādu koku rudens lapas.</p> <p>Lupas.</p>	<p>Oktobrī kokiem paliek krāsainas lapas, un tās krīt. Tā ir iespēja izpētīt kādas ir rudens lapas, piedaloties visiem kopā dažādās aktivitātēs.</p> <p>Bērni tiek aicināti ņemt grābekļus un no piebirusajām lapām veidot dažādus ornamentus un labirintus, kopā tos izstaigājot, apbrīnojot cits cita radošo pieeju un izdomu.</p> <p>Skolotāja aicina katru bērnu atrast skaistāko rudens lapu, izpētīt dzīslojumu, izmantojot lupu.</p> <p>Pēc tam katram atrast vismaz desmit lapas, kopā mest tās gaisā.</p>

	<p>notiekošajiem procesiem dabā.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mācīties sadarboties pārī kopīga uzdevuma veikšanā. 		<p>Cits uzdevums – skolotāja ir salasījusi dažādu koku rudens lapas. Bērni pa pāriem saņem savu rudens lapu komplektu un kopīgi meklē lapai piederošo koku.</p>
<p>3. <i>Sasildi sirdi otram ar labiem vārdiem!</i></p> <p>(PII metodiskais materiāls, autores papildināts.)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Veicināt pozitīvu emociju veidošanos citam pret citu. • Pilnveidot valodas prasmi, spēju formulēt domu un izteikt to citiem. 	<p>-</p>	<p>Bērni tiek aicināti izveidot divas rindas, nostājoties viens otram pretī apmēram desmit soļu attālumā.</p> <p>Katram bērnam ir uzdevums pateikt labus vārdus vai komplimentu tam bērnam, kas stāv pretī.</p> <p>Var būt situācija, kad kādam bērnam neizdodas izdomāt komplimentu. Tādā gadījumā kāds cits palīdz. Brīdī, kad komplimentu viens otram pateikuši abi pretī stāvošie bērni, bērni sper viens otram pretī vienu soli.</p> <p>Uzvar tas pāris, kurš pirmais satiekas.</p>
<p>4. <i>Dodamies kopīgā pārgājienā!</i></p> <p>(PII metodiskais materiāls, autores papildināts.)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Mācīties plānot kopīgu pasākumu – pārgājienu. • Veidot piederības sajūtu grupai, gūstot pozitīvus iespaidus. • Izzināt un pētīt dabu, mācoties pastāstīt par 	<p>Mugursoma katram bērnam.</p> <p>Pārgājienam nepieciešamās lietas: ūdens pudele, plastmasas vai metāla krūzīte, zeķes, cimdi, maisiņš, kur savākt atkritumus, maize,</p>	<p>Ar pirmsskolas vecākā vecumposma bērniem jau var doties mazā pārgājienā. Septembris vēl ir silts.</p> <p>Tā ir aktivitāte, kurai kopīgi gatavojas, sākumā pārrunājot, kādas lietas nepieciešams ņemt līdzi, kādi drošības noteikumi jāievēro, ļoti svarīgi uzmanīt un rūpēties citam par citu, jo pārgājienā esam komanda!</p> <p>Pēc tam tiek kopīgi plānots maršruts tuvākajā apkaimē, izveidots plāns par apskates vietām un galapunktu, kur nonākuši, kopīgi atpūtīsies.</p>

saviem
novērojumiem.

ugunskura cīsiņi,
viena pagale.

Lupas.

Katra bērna uzdevums ir paņemt līdzīgu mugursomu, kurā ir pārgājienam nepieciešamās lietas: ūdens pudele, plastmasas vai metāla krūzīte, zeķes, cimdi, maisiņš, kur savākt atkritumus, maize, ugunskura cīsiņi, viena pagale.

Dodoties pārgājienā, bērnu uzdevums ir pa ceļam atrast kādu dabas materiālu, kas var būt skaista lapa, akmentiņš, kociņš vai kas cits, un paņemt to līdzīgu.

Pārgājiena galapunktā tiek iekurināts ugunskurs un uz koka iesmiem sasprausti cīsiņi, ieturēta kopīga maltīte.

Atrastos dabas materiālus bērni tiek aicināti izlikt apskatei vienā vietā. Skolotāja aicina veikt pētīšanas darbu, paņemot lupu – izpētīt lapu dzīslu, rievu uz koka, pasmaržot, pataustīt.

Skolotāja kopīgi ar bērniem pārrunā iespāidus.

5. *Izdomā stāstu par rudenī!*

(PII metodiskais materiāls, autores papildināts.)

- Veicināt prasmi veidot patstāvīgu stāstījumu, lai tas būtu secīgs.
- Attīstīt loģisko domāšanu un paplašināt vārdu krājumu.
- Pilnveidot prasmi runāt citu priekšā, kā arī

-

Atrodoties brīvā dabā, skolotāja aicina katru bērnu izvēlēties vienu dabas objektu (piemēram, koku, akmeni, peļķi u.c.) un izdomāt stāstījumu par to. Skolotāja kontrolē, lai bērni izvēlas dažādus objektus.

Bērnu uzdevums ir veidot loģisku un secīgu stāstījumu.

Domājot savu stāstījumu, bērni atrodas vienatnē ar savu izvēlēto dabas objektu, izpētot to tuvāk.

Stāstījumu ieteicams veidot, nosaucot un raksturojot izvēlēto dabas objektu, pastāstot, kā tas veidojies, kāds ir tā uzdevums dabā, kas ar to notiek katrā gadalaikā.

		klausīties citu stāstījumā.		Pēc tam bērni stāsta savus stāstus.
6.	<i>Pastāsti par savu mīļāko mākonī!</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Veicināt interesi par dabas procesiem. • Saistīt dzejā dzirdēto ar dabaszinību jomā gūtajām zināšanām par mākoņiem. • Veicināt prasmi runāt citu priekšā, kā arī klausīties citu stāstījumā. 	J. Kronberga dzejoļu krājums “Mākoņu grāmata”.	<p>Pārējie uzmanīgi klausās, pēc stāstījuma aplaudē un katrs pasaka vienu lietu, kas stāstījumā patika vislabāk vai kas bija interesanti.</p> <p>Šo aktivitāti var veikt dienā, kad debesīs ir daudz un dažādi mākoņi.</p> <p>Skolotāja aicina bērnus apgulties uz soliņiem un skatīties debesīs, vērot mākoņus. Tajā laikā skolotāja lasa dzejoļus no J. Kronberga dzejoļu krājumu “Mākoņu grāmata”.</p> <p>Pēc tam skolotāja aicina bērnus atrast debesīs savu mīļāko mākonī.</p> <p>Tad bērni apsēžas pa pāriem un viens otram izstāsta par savu mīļāko mākonī – kāds tas ir, kam līdzīgs tas ir u.tml.</p> <p>Pēc tam bērni apsēžas aplī, un katrs bērns tiek aicināts īsumā vēlreiz pastāstīt par savu mākonī, bet šoreiz visiem.</p>
7.	<i>Klasītes.</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Mācīties sadarboties kopīga uzdevuma veikšanai. • Pilnveidot kustību koordināciju un līdzsvaru. • Veidot piederības sajūtu grupai, 	<p>Laukums, uz kura ar krītu var uzzīmēt <i>klasītes</i>.</p> <p>Spēles <i>kauliņi</i> – akmentiņi, kastaņi, zīles u.c.</p>	<p>Šajā aktivitātē bērni sadarbojas grupās – katrā grupā ir 3 līdz 4 bērni. Katram bērnam ir savs spēles <i>kauliņš</i> – akmentiņš, kastanis, zīle u.c.</p> <p>Uz laukuma āra vidē tiek uzzīmētas <i>klasītes</i>.</p> <p>Bērni sāk ar spēles laukumu <i>1</i>, lecot pa uzzīmētajiem kvadrātiem. Kur ir viens kvadrāts – lec ar vienu kāju, kur divi kvadrāti – ar divām, atstājot katru kāju savā laukumā. Aizlecot līdz galam, līdz <i>10</i>, bērns apgriežas un lec atpakaļ.</p>

			gūstot pozitīvus iespaidus.		Gadījumā, ja tiek zaudēts līdzsvars vai skarta ar krītu uzzīmētā līnija, bērna uzdevums ir atstāt savu kauliņu konkrētajā laukumā un sākt no sākuma, bet pēc pārējiem grupas biedriem.
					Uzvar tā bērnu grupa, kurā visi visātrāk izlekuši visu spēles laukumu.
8.	<i>Meklēsim dārgumu lādi!</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Attīstīt prasmi sadarboties grupā, lai veiktu kopīgu uzdevumu. • Veicināt gan loģisko, gan radošo domāšanu. 	Skolotājas sagatavotas dažādas kastītes, kurās ir sagatavots uzdevums.	Skolotāja āra vidē dažādās vietās paslēpj kastītes ar uzdevumiem bērniem. Šajā aktivitātē bērni sadarbojas grupās – katrā grupā ir 3 līdz 4 bērni. Viņi dodas meklēt <i>dārgumu lādes</i> .	
	(PII metodiskais materiāls, autores papildināts.)				Kad visas <i>dārgumu lādes</i> ir atrastas, tās tiek atnestas vienā vietā. Lādēs ir uzdevumi bērniem – visai grupai kopīgi veicami, kā salikt puzli, izveidot kompozīciju no konkrētiem dabas materiāliem, izdomāt stāstu par lādē atrodamajiem zīļu cilvēciņiem u.c.
					Bērni, kopīgi sadarbojoties, veic visus uzdevumus.
					Pēc tam skolotāja kopā ar bērniem pārrunā gūtos iespaidus.
9.	<i>Mūsu skandējums.</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Sadarboties kopīga skandējuma tapšanā. • Veidot piederības sajūtu grupai, gūstot pozitīvus iespaidus. 	Dažādi skaņu rīki.	Vēl esot grupā, skolotāja aicina katru bērnu izvēlēties savu skaņu rīku, ko ņems līdzī ārā. Katram bērnam būs jāuzņemas rūpes par savu skaņu rīku, atbildīgi pret to izturoties. Ārā bērni nostājas aplī. Mūzikas skolotāja uzsāk skandējumu rotaļu, pēc tam pievienojas grupas skolotāja. Bērni tiek rosināti pievienoties, izjūtot skandējuma ritmu.	
	Aktivitāte notiek sadarbībā ar mūzikas skolotāju.				Pēc tam bērni un skolotājas aplaudē paši sev.

(PII metodiskais materiāls, autores papildināts.)

- Pilnveidot valodas prasmi, spēju formulēt domu un izteikt to citiem.

Bērni tiek aicināti mirkli pastāvēt klusumā, aizvērt acis un mēģināt klausīties apkārt esošajās skaņās.

Pēc tam tiek pārrunāts, ko bērni sadzirdēja. Kāpēc mums ir vajadzīga mūzika un klusums?

10. *Atdarini manu deju!*

(PII metodiskais materiāls, autores papildināts.)

- Veidot piederības sajūtu grupai, gūstot pozitīvus iespaidus.
  - Attīstīt prasmi brīvi kustēties mūzikas pavadījumā.
- Iekārta mūzikas atskaņošanai.

Atrodies dabas vidē, skolotāja atskaņo mūziku, pie kuras ir ērti dejot.

Aktivitāte paredz, ka bērni atdarina viena bērna deju kustības, kurš dejo kādu laiku, līdz viņu nomaina cits bērns.

Aktivitāti sāk skolotāja, rādot savu deju.

Situācijā, kad kādam bērnam neizdodas izdomāt deju kustības, skolotāja dejo ar viņu kopā, palīdzot atraisīties.

Šajā aktivitātē svarīgākais ir radīt brīvu, nepiespiestu, pozitīvu gaisotni.

Bērni aktīvi iesaistījās aktivitātēs un uzdevumu veikšanā, kas tika organizētas dabas vidē, izrādot zinātkāri un ieinteresētību. Īstenotās aktivitātes, kas bija pedagoga mērķtiecīgi plānotas, organizētas, vecumposmam atbilstošas un jēgpilnas, parādīja, ka bērni ar prieku līdzdarbojas, sadarbojoties savā starpā arvien labāk un veiksmīgāk.

3.4. Pētījuma rezultātu analīze

Kontroles pētījums tika veikts divas nedēļas, kas bija 2023. gada oktobra otrajā pusē.

Kontroles pētījuma mērķis bija salīdzināt bērnu saskarsmes prasmju līmeni pirms un pēc veidojošā pētījuma un rast atbildi uz izvirzīto pētījuma jautājumu: Kā tiks pilnveidotas bērnu saskarsmes prasmes, ja nodarbības tiks organizētas dabas vidē?

Tika novērotas bērnu saskarsmes prasmes un apkopoti rezultāti, kas redzami 5. tabulā un 2. attēlā.

5. tabula

Bērnu saskarsmes prasmju vērtējums pētījuma beigās

Nr.	Bērna vārds	Kritēriji						
		1. Izturas cieņpilni pret citiem	2. Klausās citu teiktajā, atbilstoši reaģējot	3. Izrāda iniciatīvu un neatkarību	4. Nepieciešamības gadījumā lūdz palīdzību	5. Spēj atrisināt konflikt-situācijas	6. Iesaistās rotaļās ar citiem bērniem	7. Spēj kontrolēt savas emocijas
1.	Anna	P	A	A	A	A	A	P
2.	Darja	T	T	T	T	T	T	T
3.	Laura	T	T	T	A	A	T	T
4.	Monta	P	A	A	P	A	A	A
5.	Zane	P	A	A	A	A	A	P
6.	Liene	T	A	A	T	A	A	T
7.	Viktorija	A	A	A	P	A	P	A
8.	Elza	T	T	T	T	T	T	T
9.	Simona	P	A	P	P	A	A	P

10.	Valters	A	A	A	P	T	T	P
11.	Krists	A	A	A	A	T	A	A
12.	Artūrs	T	T	T	A	T	T	T
13.	Mihails	A	T	T	T	T	T	A
14.	Jānis	P	P	A	A	P	P	P
15.	Rihards	A	T	T	A	A	A	T

Anna – meitene aktīvi un ar prieku iesaistījās visās saskarsmes prasmi veicinošajās aktivitātēs un uzdevumu izpildē. Var secināt, ka viņas saskarsmes prasmes ir uzlabojušās – aktīvāk izrāda iniciatīvu, lūdz palīdzību gan vienaudžiem, gan pieaugušajiem, kad tā nepieciešama. Var novērot, ka meitene labi jūtas grupā.

Darja – lai arī meitenei joprojām ir grūtības izteikties latviešu valodā, var novērot, ka viņa to cenšas darīt biežāk un savām spējām atbilstoši. Izrāda vēlmi komunicēt ar vienaudžiem, iesaistoties kopīgās aktivitātēs un uzdevumu veikšanā. Ar prieku līdzdarbojas. Var novērot, ka jūtas pieņemta un saprasta grupā.

Laura – pētījuma norises laikā lielākoties apmeklēja PII. Var novērot, ka kļuvusi mierīgāka, raud reti. Joprojām ļoti tiecas draudzēties ar vienaudžiem un mēdz apvainoties par dažādām situācijām, bet spēj tās risināt mierīgākā veidā. Var novērot, ka meitene vairāk ieklausās citu vēlmēs un vajadzībās. Kopumā ir redzami uzlabojušās saskarsmes prasmes.

Monta – aktīvi un ar prieku iesaistījās visās saskarsmes prasmi veicinošajās aktivitātēs un uzdevumu izpildē. Kopumā kļuvusi mierīgāka un organizētāka. Var novērot, ka meitene labāk māc ieklausīties citu vēlmēs un vajadzībās. Var secināt, ka ir uzlabojušās saskarsmes prasmes.

Zane – sākumā diezgan neaktīvi iesaistījās saskarsmes prasmju veicināšanas aktivitātēs un uzdevumu izpildē, bet drīz atraisījās un sāka līdzdarboties kopā ar pārējiem, izrādot prieku un interesi. Var secināt, ka meitene jūtas pārliecinātāka, saprot, ka netiks nosodīta, ka drīkst kļūdīties. Kopumā ir kļuvusi atvērtāka un drošāka.

Liene – ir ievērojami uzlabojušās meitenes saskarsmes prasmes. Pētījuma laikā meitene neizrādīja agresivitāti, kopumā bija priecīga un emocionāli stabila. Varēja secināt, ka meitenei ir svarīgs pedagoga uzmundrinājums un novērtējums, ļoti priecājās arī par vienaudžu komplimentiem, labajiem vārdiem un aplausiem, kas viņai tika vēlti aktivitāšu izpildes laikā.

Viktorija – meitene aktīvi, ar prieku un lielu vēlmi līdzdarboties iesaistījās visās saskarsmes prasmi veicinošajās aktivitātēs un uzdevumu izpildē. Var novērot, ka meitene

vairāk ieklausās citu vēlmēs un vajadzībās, netiecoties novērst uzmanību. Ir ievērojami uzlabojušās spējas kontrolēt savas emocijas.

Elza – lai arī meitenei ir arī fiziskās un intelektuālās attīstības traucējumi un viņa izvairījās no saskarsmes ar citiem, var novērot viņas individuālajām spējām ļoti labu saskarsmes prasmju uzlabošanu. Ar pedagoga palīdzību un atbalstu arvien drošāk un biežāk iesaistās kopīgās aktivitātēs un uzdevumu veikšanā, paveicot to savā tempā.

Simona – jau pētījuma pirmajā posmā diagnostikas rezultāti parādīja, ka meitenei ir ļoti labi attīstītas saskarsmes prasmes. Piedaloties šī pētījuma organizētajās aktivitātēs un uzdevumu izpildē, guva patiesu prieku par līdzdarbošanu un būšanu procesā.

Valters – var novērot, ka zēns vairāk ieklausās citu vēlmēs un vajadzībās, netiecoties dominēt. Ir ievērojami uzlabojušās spējas kontrolēt savas emocijas. Varēja novērot, ka veiksmīgāk un mierīgāk spēj tikt galā ar problēmsituācijām un konfliktsituācijām. Pētījuma laikā kopumā bija mierīgāks, sūdzējās un žēlojās ievērojami retāk, bija nodarbināts un aizņemts dažādajās aktivitātēs.

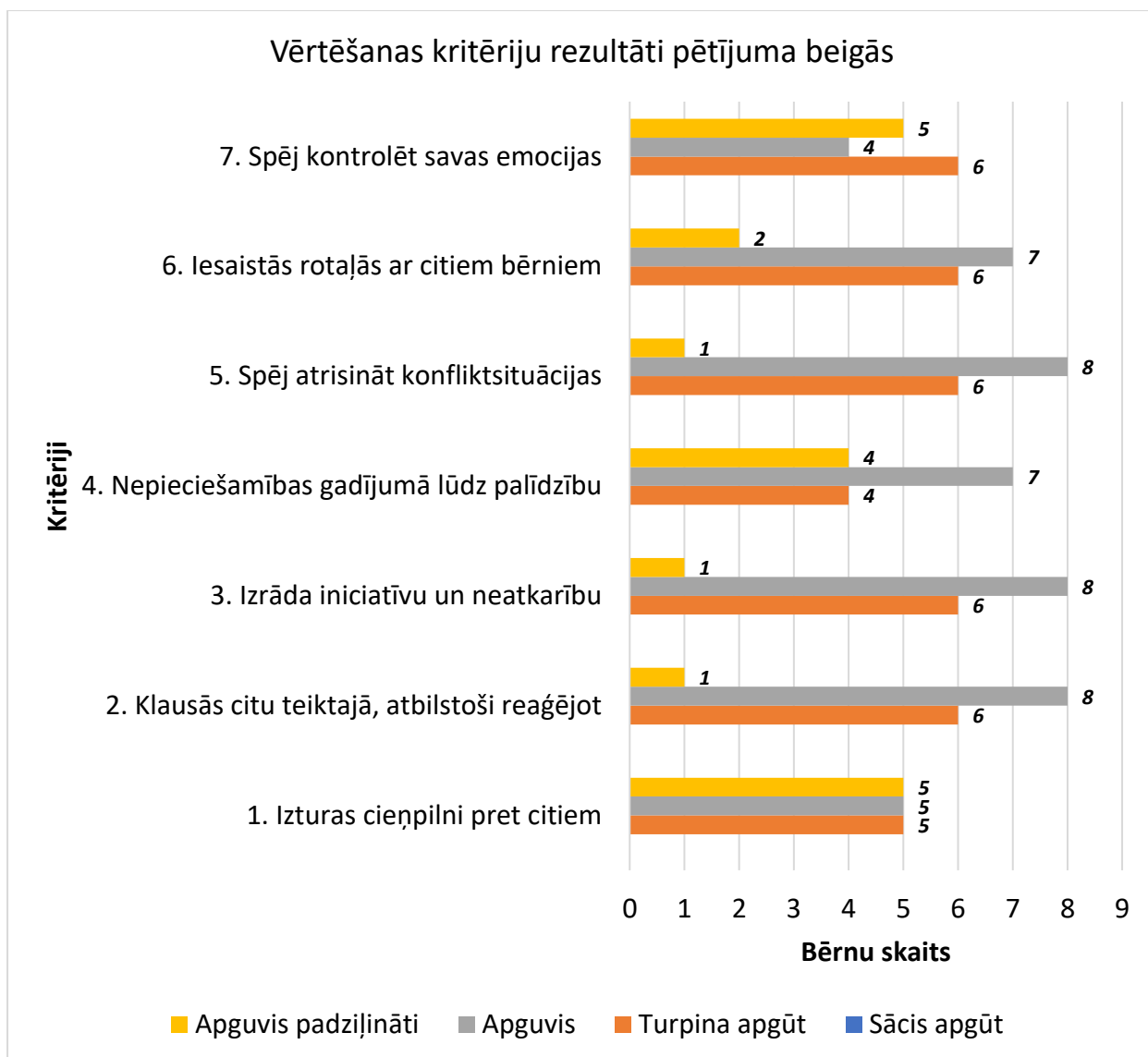
Krists – pētījuma norises laikā lielākoties apmeklēja PII. Var novērot, ka kļuvis drošāks un pārliecinātāks saskarsmē ar vienaudžiem. Vairs netiecas uzturēties tikai skolotājas pavadībā, bet vairāk iesaistās aktivitātēs kopā ar citiem grupiņas bērniem. Sācis biežāk smaidīt un vairāk runāt.

Artūrs – pētījuma norises laikā bija mierīgāks, nebija novērota situācija, kad tiektos izrādīt agresivitāti. Varēja secināt, ka zēnam ir svarīgs pedagoga novērtējums, ļoti priecājās par citu bērnu komplimentiem, labajiem vārdiem un aplausiem, kas viņai tika veltīti aktivitāšu izpildes laikā. Var secināt, ka ir ievērojami uzlabojušās saskarsmes prasmes.

Mihails – varēja novērot, ka izrāda vēlmi komunicēt ar vienaudžiem, iesaistoties kopīgās aktivitātēs un uzdevumu veikšanā. Ar prieku līdzdarbojas, jūtas pieņemts un saprasts grupā. Ir drošāks komunikācijā ar citiem, lai arī joprojām pastāv valodas barjera. Izrāda lielāku pārliecību par savām spējām.

Jānis – jau pētījuma pirmajā posmā varēja secināt, ka zēna saskarsmes prasmes var vērtēt kā ļoti labas. Piedaloties šī pētījuma organizētajās aktivitātēs un uzdevumu izpildē, guva patiesu prieku par līdzdarbošanu un būšanu procesā. Ir uzlabojusies prasme kontrolēt savas emocijas.

Rihards – ir ievērojami uzlabojušās saskarsmes prasmes. Ir mierīgāks, spēj klausīties citu stāstījumā, netraucē. Mierīgāk un veiksmīgāk risina problēmsituācijas un konfliktsituācijas. Aktīvi un ar prieku iesaistījās visās saskarsmes prasmi veicinošajās aktivitātēs un uzdevumu izpildē.

2. attēls. Vērtēšanas kritēriju rezultāti pētījuma beigās

2. attēlā var redzēt, ka kontroles pētījuma posmā neviens bērns neviena kritērija izpildē nav saņēmis vērtējumu *sācis apgūt*. Var secināt, ka visiem bērniem ir uzlabojušās saskarsmes prasmes, tāpēc, atbildot uz pētījuma jautājumu, kā tiks pilnveidotas bērnu saskarsmes prasmes, ja nodarbības tiks organizētas dabas vidē, var secināt, ka:

- uzlabojas bērnu prasme izturēties cieņpilni pret citiem;
- uzlabojas prasme klausīties citu teiktajā, atbilstoši reaģējot;
- paaugstinās spēja izrādīt iniciatīvu un neatkarību;
- uzlabojas prasme nepieciešamības gadījumā lūgt palīdzību;
- pieaug spēja risināt konfliktsituācijas;
- uzlabojas prasme iesaistīties rotaļās ar citiem bērniem;

- pieaug spēja kontrolēt savas emocijas.

Salīdzinot bērnu saskarsmes prasmes pirms un pēc veidojošā pētījuma, var secināt, ka saskarsmes prasmju veicināšanas programma, kurā apkopotas aktivitātes un uzdevumi brīvā dabā, ir uzlabojusi visu pētījumā iesaistīto bērnu saskarsmes prasmes.

Var secināt, ka aktivitātes dabā, kuras ir pedagoga mērķtiecīgi plānotas, organizētas un atbilst bērnu vecumposma vajadzībām un spējām, veicina draudzēšanos savā starpā, attīstot saskarsmes prasmes visos aspektos.

Secinājumi

1. Brīvdabas pedagogija ir mācību procesa organizēšana dabā, kura laikā bērni gūst pieredzi un zināšanas, esot ciešā saiknē ar dabu un cits ar citu, ietverot tādus pozitīvus aspektus kā fiziskās aktivitātes, novērojumus, daudzveidīgu mācību procesu, sociālo prasmju attīstīšanu, pieredzes gūšanu, visu sajūtu iesaistīšanu.
2. Mūsdienās arvien pieaug nepieciešamība aktualizēt brīvdabas pedagoģisko pieeju, jo informācijas laikmeta blakusefekti, kā viedierīces un internets, sniedz ne vien atbalstu ikdienā, bet rada arī grūtības socializēties, taču, atrodoties brīvā dabā, tiek uzlabotas bērnu sadarbības, solidaritātes, konfliktu risināšanas prasmes un mazināta antisociāla uzvedība.
3. Vecākajā pirmsskolas vecumposmā bērns tiecas izzināt cilvēku attiecības, un sadarbības prasme ir viena no pilnveidotajā mācību saturā un pieejā noteiktajām caurviju prasmēm, kuras pamatelementi ir spēja vērīgi klausīties, izteikties skaidri un klausītājam saprotami, spēja vienoties un prasme iesaistīties grupas darbībās un organizēt citus.
4. Salīdzinot bērnu saskarsmes prasmes pirms un pēc veidojošā pētījuma, var secināt, ka saskarsmes prasmju veicināšanas programma, kurā apkopotas aktivitātes un uzdevumi brīvā dabā, ir uzlabojusi visu pētījumā iesaistīto bērnu saskarsmes prasmes, tāpēc, atbildot uz pētījuma jautājumu, kā tiks pilnveidotas bērnu saskarsmes prasmes, ja nodarbības tiks organizētas dabas vidē, var secināt, ka:
  - uzlabojas bērnu prasme izturēties cieņpilni pret citiem;
  - uzlabojas prasme klausīties citu teiktajā, atbilstoši reaģējot;
  - paaugstinās spēja izrādīt iniciatīvu un neatkarību;
  - uzlabojas prasme nepieciešamības gadījumā lūgt palīdzību;
  - pieaug spēja risināt konfliktsituācijas;
  - uzlabojas prasme iesaistīties rotaļās ar citiem bērniem;
  - pieaug spēja kontrolēt savas emocijas.
5. Aktivitātes dabā, kuras ir pedagoga mērķtiecīgi plānotas, organizētas un atbilst bērnu vecumposma vajadzībām un spējām, veicina draudzēšanos savā starpā, attīstot saskarsmes prasmes visos aspektos.

Ieteikumi

1. Lai veiksmīgi tiktu pilnveidotas pirmsskolas vecuma bērnu prasmes jebkurā jomā, jo īpaši saskarsmes prasmes, pirmsskolā ir būtiski radīt labvēlīgu, drošu, atbalstošu vidi, kur bērni jūtas pieņemti, saprasti, atbalstīti.
2. Plānojot jebkuru aktivitāti mācību procesa laikā, pedagogam jāņem vērā attiecīgā bērnu vecumposma vajadzības un spējas, veidojot mērķtiecīgas un jēgpilnas nodarbības.
3. Bērniem pēc iespējas biežāk un vairāk jāatrodas brīvā dabā, izzinot arī citas vietas, ne tikai pirmsskolas izglītības iestādes teritoriju, jo būšana dabā ietver daudzus pozitīvus aspektus, kas ir būtiski pirmsskolas vecuma bērna attīstībā.
4. Organizējot nodarbības dabā, būtiski izmantot integrēto pieeju, mācoties darīt tiešās pieredzes veidā, esot kustībā, kas paplašina pieredzes apvārsni, izmantojot visas maņas un rosinot dabisko vēlmi izzināt un pētīt nezināmo brīvā un draudzīgā vidē.
5. Esot brīvā dabā, dot iespēju bērniem izbaudīt jaunatklājēju prieku, ļaujot uzzināt, atrast, aptvert pašiem, nevis pasakot priekšā gatavas atbildes.
6. Darbojoties dabā, ļaut bērniem risināt dažādas problēmsituācijas, eksperimentējot brīvā dabā, dalīties zināšanās ar citiem, izteikt savas jūtas un pieņemt patstāvīgus lēmumus, lai bērni kļūtu patstāvīgāki un veiksmīgāki turpmākajā dzīvē.
7. Lai bērni veiksmīgāk izmantotu dabas vērojumus priekšstatu paplašināšanā par dabas priekšmetiem un parādībām, jāīsteno iesaiste dažādās rotaļās – didaktiskajās, kustību, radošajās.

Literatūras un citu avotu saraksts

1. Albrehta, Dz. (1998). *Pētīšanas metodes pedagoģijā*. Rīga: Mācību grāmata.
2. Alsberga, M., Antiņa, I., Dortāne, R. u.c. (2016). *Metodiskie ieteikumi pirmsskolas mācību programmu īstenošanai*. Rīga: VISC. [tiešsaiste] [skatīts 2023. gada 18. aprīlī]. Pieejams: https://registri.visc.gov.lv/vispizglitiba/saturs/dokumenti/metmat/met_iet_pirmsk_prog_ist.pdf
3. Bento G., Dias. G. (2017). *The importance of outdoor play for young children's healthy development*. Porto Biomedical Journal Volume 2, Issue 5, 157.-160. lpp. [tiešsaiste] [skatīts 2023. gada 8. aprīlī]. Pieejams: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2444866416301234>
4. Bernāte, L. (2015). *Vecumposmu īpatnības bērniem no 3 līdz 6 gadiem - emocijas, sevis apzināšanās un draudzēšanās māksla*. Vecākiem par bērniem: 16-21. lpp. [tiešsaiste] [skatīts 2023. gada 26. aprīlī]. Pieejams: https://www.veseligsridzinieks.lv/wpcontent/uploads/2014/08/RPZ_170x240_rgb.pdf
5. Bjorge, S., Hannah, T., Rekstad, P., Pauly, T. (2017). *The Behavioral Effects of Learning Outdoors*. Masters of Arts and Education Action Research, St. Catherine University. Sophia, Minnesota, USA. [tiešsaiste] [skatīts 2023. gada 22. aprīlī]. Pieejams: <https://sophia.stkate.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1230&context=maed>
6. Brice, B. (2013). *Viss sākas ar rotaļu*. Rīga: RaKa.
7. Brīvdabas pedagoģijas pamatprincipu izmantošana apmācību procesā pirmsskolas izglītības iestādēs (2016). [tiešsaiste] [skatīts 2023. gada 2. aprīlī]. Pieejams: <https://vip.ventspils.lv/brivdabas-pedagogijas-pamatprincipu-izmantosana-apmacibu-procesa-pirmsskolas-izglitibas-iestades/gallery/page/1>
8. Bula-Biteniece, I., Jansone, R., Piech, K. (2013). *Bērns un sports pirmsskolā*. Rīga: RaKa.
9. *Caurviju prasmes pirmsskolā* (2019). Metodiskais līdzeklis pirmsskolas skolotājam. VISC. [tiešsaiste] [skatīts 2023. gada 8. jūnijā]. Pieejams: <https://mape.skola2030.lv/resources/357>
10. Christensen, K. (2014). *The Importance of Building Human – Nature Connections: Fostering stewardship through childhood nature experiences*. [tiešsaiste] [skatīts 2023. gada 11. aprīlī]. Pieejams: <https://www.semanticscholar.org/paper/The-Importance-of->

[Building-Human-Nature-Fostering-Christensen/c2aeccc6551fe13e147134b00e8fdeb0d58a7b2a](https://e-space.mmu.ac.uk/626186/3/High%20quality%20educators%20conceptualisation%20of%20childrens%20risk-taking%20in%20early%20childhood%20education-%20Provoking%20educators%20to%20think%20more%20broadly_PREPUB%20VERSION.pdf)

11. Cooke, M., Wong, S., Press, F. (2020). *High quality educators' conceptualisation of children's risk-taking in early childhood education: Provoking educators to think more broadly*. Australia: Charles Sturt University. [tiešsaiste] [skatīts 2023. gada 11. aprīlī]. Pieejams: https://e-space.mmu.ac.uk/626186/3/High%20quality%20educators%20conceptualisation%20of%20childrens%20risk-taking%20in%20early%20childhood%20education-%20Provoking%20educators%20to%20think%20more%20broadly_PREPUB%20VERSION.pdf
12. Cree, J., & McCree M. (2012). *A Brief History Of The Roots Of Forest School In The UK*. *Horizons*, 60, 32-34.
13. Cupere, I. (2014). *Saskarsmes pilnveide pirmsskolas vecuma bērniem ar valodas sistēmas nepietiekamu attīstību*. Starptautiskās zinātniskās konferences „Sabiedrība. Integrācija. Izglītība” materiāli. Rēzeknes Augstskola.
14. Dālgrēns, Ū. L., Ščepanskis, A. (2007). *Brīvdabas pedagogija*. Rīga: Valmieras tipogrāfija LAPA.
15. Eveliete, E. (2022). *4 – 5 gadīgu bērnu sadarbības prasmju veicināšana āra nodarbībās*. Bakalaura darbs. Cēsis: LU.
16. Foroutan, Y. (2019). *Formation of gender identity in the Islamic republic of Iran: does educational institution matter?* *Journal of Beliefs & Values* (40), 1–18. [tiešsaiste] [skatīts 2023. gada 4. aprīlī]. Pieejams: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13617672.2018.1435087>
17. Frost, Sh. (2020). *Role-Playing Activities for Kindergarten*. [tiešsaiste] [skatīts 2023. gada 16. aprīlī]. Pieejams: <https://classroom.synonym.com/roleplaying-activities-kindergarten-7864743.html>
18. Geka, S. (2017). *Rotaļas ar līnijām*. Rīga: RaKa.
19. Geske, A., Grīnfelds, A. (2001). *Izglītības pētījumu metodoloģija un metodes*. Rīga: RaKa.
20. Geske, A., Grīnfelds, A. (2006). *Izglītības pētniecība*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds.
21. Gruznova, D., Bohāne, J. (2014). *Saskarsmes kultūras veidošanās īpatnības agrīna pirmsskolas vecuma bērniem*. Daugavpils Universitāte. [tiešsaiste] [skatīts 2023. gada 26. aprīlī]. Pieejams:

https://dukonference.lv/files/proceedings_of_conf/53konf/pedagogija/Gruznova_Bohane.pdf

22. Günseli, Y., Güzin, Ö. (2017). *The effect of outdoor learning activities on the development of preschool children*. S. Afr. j. educ. vol.37(2). [tiešsaiste] [skatīts 2023. gada 19. aprīlī]. Pieejams: http://www.scielo.org.za/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S0256-01002017000200001
23. Hadaņonoka, I., Hadaņonoka, L. (2016). *Kā raisās valodiņa*. Rīga: SIA "N.I.M.S."
24. Ilzīte, N. (2017). *Kā bērņā attīstās sociālās prasmes?* Ikmēneša e-žurnāls Pirmsskolā. Nr. 9 (49).
25. Irbe, A., Lindenberga, S. (2014). *Bērņs runāt mācijas ģimenē*. Rīga: RaKa.
26. Jucker, R. (2017). *Learning outside the classroom – the forest pedagogy of the 21st Century*. SILVIVA, Switzerland. [tiešsaiste] [skatīts 2023. gada 10. jūnijā]. Pieejams: <http://forestpedagogics.eu/portal/2017/12/15/1/>
27. Jurgena, I. (2002). *Vispārīgā pedagogija*. Otrais papildinātais izdevums. Rīga: SIA Izglītības solī.
28. Kalvāņs, Ē. (2018). *Attīstības psiholoģija*. Rēzekne: Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmija. [tiešsaiste] [skatīts 2023. gada 12. martā]. Pieejams: <http://books.rta.lv/index.php/RTA/catalog/download/7/6/20-2?inline=1>
29. Kristapsone, S. (2014). *Zinātniskā pētniecība studiju procesā*. Rīga: Izdevniecība "Turība". [tiešsaiste] [skatīts 2023. gada 20. oktobrī]. Pieejams: <https://m.turiba.lv/storage/files/zpsp-saturs-ievads-internetam.pdf>
30. Krūmiņa, I. (2015). *Paņem dabu aiz rokas*. Rokasgrāmata vecākiem un skolotājiem. Rīga: Puse Plus. [tiešsaiste] [skatīts 2023. gada 18. aprīlī]. Pieejams: http://www.lpii-pasacina.lv/data/rokasgramata_panem_dabu_aiz_rokas.pdf
31. Kuo, M. (2015). *How might contact with nature promote human health? Promising mechanisms and a possible central pathway*. University of Illinois at Urbana-Champaign, Urbana, IL, USA. [tiešsaiste] [skatīts 2023. gada 17. aprīlī]. Pieejams: <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpsyg.2015.01093/full>
32. Ķēniņa, L. (2014). *Atklājuma mācības pirmsskolā āra nodarbībās Norvēģijā*. RPIVA 7. starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums. Teorija praksei mūsdienu sabiedrības izglītībā, Rīga: RPIVA, 84.- 89. lpp.

33. Louv, R. (2013). *Restoring Peace: Six ways nature in our lives can reduce the violence in our world*, *Psychology Today*. [tiešsaiste] [skatīts 2023. gada 16. aprīlī]. Pieejams: <https://www.psychologytoday.com/us/blog/people-in-nature/201308/restoring-peace>
34. LR MK Noteikumi Nr. 716 par valsts pirmsskolas izglītības vadlīnijām un pirmsskolas izglītības programmu paraugiem (2018). [tiešsaiste] [skatīts 2023. gada 27. aprīlī]. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/303371-noteikumi-par-valsts-pirmsskolas-izglitiba-vadlinijam-un-pirmsskolas-izglitiba-programmu-paraugiem>
35. Maadad, N., Rodwell, G. (2017). *Schooling and Education in Lebanon: Syrian and Syrian Palestinian Refugees inside and outside the Camps*. Bern: Peter Lang.
36. Maleki, M., Mitra Chehrzad, M., Reza Masouleh, S., Kazemnezhad, Leyli, E. (2018). *Social Skills in Preschool Children From Their Parents' Points of View*. *Journal of Holistic Nursery* (28), 218–223. [tiešsaiste] [skatīts 2023. gada 1. jūnijā]. Pieejams: https://hnmj.gums.ac.ir/browse.php?a_code=A-10-616-1&slc_lang=fa&sid=1
37. Mangule, I. (2019). *Ekoskolu metodiskais dabas izglītības materiāls pirmsskolai*. Rīga: Vides izglītības fonds. [tiešsaiste] [skatīts 2023. gada 1. maijā]. Pieejams: <http://old.videsfonds.lv/documents/ekoskolu-dabas-izgl-t-bas-materi-ls-pirmsskol-m.pdf>
38. Miesniece, A. (2021). *Mācīšanās dabā mazajiem*. Rīga: VISC. [tiešsaiste] [skatīts 2023. gada 2. martā] Pieejams: <https://www.skola2030.lv/lv/jaunumi/blogs/macisanas-daba-mazajiem>
39. Miķelsone, E. (2022). *Vecākā pirmsskolas vecuma bērnu saskarsmes prasmju sekmēšana rotaļā*. Kvalifikācijas darbs. Tukums: LU.
40. Morgan, A. (2018). *Your child's social skills in kindergarten are more important than their academics*. *Kindergarten Social Skills*. [tiešsaiste] [skatīts 2023. gada 22. aprīlī]. Pieejams: <https://www.mother.ly/child/kindergarten-social-skills>
41. Oxford Learner's Dictionaries (2023). [tiešsaiste] [skatīts 2023. gada 1. aprīlī]. Pieejams: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/>
42. Salstroma, E., Johansone, I. (2015). *Rokasgrāmata Mežamulles grupu vadītājiem*. Cemex iespēju fonds, projekta "Outdoor life" ietvaros.
43. Severson R. (2015). *School's Out: Lesson from a Forest Kindergarten - directed by Lisa*. *Journal of Educational Controversy*. [tiešsaiste] [skatīts 2023. gada 11. aprīlī]. Pieejams: <https://cedar.wvu.edu/jec/vol9/iss1/12/>
44. Sondore, I. (2014). *Izglītība nākotnes cilvēkiem*. Zaļā dzīvesstila žurnāls „Vides vēstis”, Nr. 4., 40 – 43 . lpp.

45. Stangaine, I. (2014). *Pirmsskolas vecuma bērnu runas kultūras izvērtējums rotaļu dialogs*. Starptautiskā zinātniskā konference. RPIVA.
46. Šauere, A. (2019). *Mācīšanās dabā jeb Brīvdabas pedagogija bērnudārzā*. [tiešsaiste] [skatīts 2023. gada 13. maijā]. Pieejams: <https://www.mammamuntetiem.lv/berns/bernudarznieks/43117/macisanas-daba-jeb-brivdabas-pedagogija-bernudarza>
47. Špona, A. (red.) (2015). *Bērna sasniegumu veicināšana pirmsskolā*. Rīga: RaKa.
48. Šteinberga, A. (2013). *Pedagoģiskā psiholoģija*. Rīga: RaKa.
49. Timofejeva, D. (2015). *Darbs ar siltajām smiltīm. Teorija un metodika*. Rīga: Dabas vides estētikas studiju apvienība.
50. Torkos, H. (2016). *Theoretical approaches to outdoor education. Practical suggestions*. Journal Plus Education/Educatia Plus,17(1) 191 -2 01. Retrieved from: Education Source Online. doi: 10.1123/jtpe.2016-0161.
51. Tuuling, L., Ugaste, A., Ōun, T. (2015). *The use of outdoor learning from the perspective of preschool teachers and principals*. [tiešsaiste] [skatīts 2023. gada 27. aprīlī]. Pieejams: https://www.researchgate.net/publication/285766295_The_use_of_outdoor_learning_from_the_perspective_of_preschool_teachers_and_principals
52. Warden, C. (2015). *Learning with nature and learning from others: nature as setting and resource for early childhood education*. Journal of Adventure Education & Outdoor Learning. [tiešsaiste] [skatīts 2023. gada 28. aprīlī]. Pieejams: https://www.researchgate.net/publication/258420985_Learning_with_nature_and_learning_from_others_nature_as_setting_and_resource_for_early_childhood_education
53. Wheeler, S. (2014). *The Pedagogy Of John Dewey: A Summary*. [tiešsaiste] [skatīts 2023. gada 28. aprīlī]. Pieejams: <https://www.teachthought.com/learning/pedagogy-johndewey-summary/>
54. Wilson R. (2012). *Nature and young children: encouraging creative play and learning in natural environments*. London: MPG Books group.
55. Woods, A. (2017). *Elemental play and outdoor learning: young childrens playful connectons whit people, places and things*. London and Newyork: Routledge Taylor &Francis Group. [tiešsaiste] [skatīts 2023. gada 27. aprīlī]. Pieejams: <https://www.routledge.com/Elemental-Play-and-Outdoor-Learning-Young-childrens-playful-connections/Woods/p/book/9781138960718#>
56. Дьяченко, Я. Н. (2017). *Развитие коммуникативных способностей через игровую*

- деятельность*. Амирхана: ООО “Издательство Молодой ученый” ср. 320 – 321
57. Именитова, Т.А. (2018). *Мышление дошкольника*. [tiešsaiste] [skatīts 2023. gada 29. aprīlī]. Pieejams: <https://nsportal.ru/detskiy-sad/raznoe/2018/04/03/myshlenie-doshkolnika>
58. Лисина, М.И. (2012). *Общение и его влияние на развитие психики дошкольника*. [tiešsaiste] [skatīts 2022. gada 2. decembrī]. Pieejams: <http://childpsy.ru/lib/books/id/8123.php>
59. Генкачева, Т. Р. (2017). *Особенности развития коммуникативного развития дошкольников с задержкой речевого развития, обучающихся в условиях дошкольной образовательной организации*. Педагогическое образование в России, № 3, с. 57-61.

Pielikums

Foto attēli

Foto attēli

GALVOJUMS

Es, Ineta Lekse,

apliecinu, ka darbs izstrādāts atbilstoši zinātniskās ētikas principiem.

Darbā izmantotā literatūra u. c. avoti norādīti literatūras u. c. avotu sarakstā.

Dažāda veida informācijai (atziņām, citātiem, attēliem, tabulām u. c.), kas iegūta no minētajiem avotiem, pētnieciskajā darbā un tā pielikumos norādītas atsauces.

Darba autors

_____ Ineta Lekse _____

(vārds, uzvārds)

_____

(paraksts) *

Datums: _____

*Šis dokuments ir parakstīts ar drošu elektronisko parakstu un satur laika zīmogu